

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Petra Časar

Prvi strel na Holmcu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Petra Časar

Mentor:izr. prof. dr. Andrej A. Lukšič

Prvi strel na Holmcu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

ZAHVALA

Izr. prof. dr. Andreju A. Lukšiču, za potrpežljivo vodenje in strokovno pomoč, predvsem pa za dolgoletno vztrajanje in pozitivno reševanje problemov.

Mag. Zlatku Haliloviču, za neomejen dostop do lastnega arhiva, za vpogled v dogajanje na bitki za Holmec ter lažje razumevanje celotnega dogodka.

Branki, za odpravljanje napak in za vso tehnično pomoč.

Žigi, za puščanje prostora mojim vzponom in padcem.

Mami in atiju, za moralno, materialno, vztrajno in ljubečo podporo – ta je za vaju!

Prvi strel na Holmcu

Vojna za Slovenijo predstavlja mejnik v slovenski zgodovini, mejni prehod Holmec pa je bil prvi osvobojeni oziroma ubranjeni mejni prehod v novo nastali državi. Slovenska osamosvojitvena vojna ali vojna za Slovenijo je znana tudi kot desetdnevna vojna. Republika Slovenija je med 27. junijem in 7. julijem 1991 odbila napad Jugoslovanske ljudske armade, s tem pa potrdila svojo neodvisnost od Socialistične Federativne Republike Jugoslavije. Zaradi pomembnosti tega dogodka, sem podrobno preučila dogajanje pred, med in po dogodku. V svoji diplomski nalogi sem se tako osredotočila na glavne akterje, ki so v vojni sodelovali in njihov vpliv pred in med vojno. Glavne akterje sem razdelila na tri področja: policija, teritorialna obramba in mediji. Opisala in analizirala sem njihovo vlogo na konkretnem primeru - bitki za mejni prehod Holmec in sicer skozi tri različne poglede – zgodovinske zapise, medije in osebnega doživljanja.

Ključne besede: vojna za Slovenijo, policija, teritorialna obramba, Jugoslovanska ljudska armada, mediji.

First shot on Holmec

The war for Slovenia represents a milestone in slovenian history and the border crossing Holmec was the first border liberated or better said protected in the newly created country. Slovenian War of Independence or the War for Slovenia, also known as the ten-day war was the war in which Slovenia refused the attack of Yugoslav Peoples Army during 27.june and 7. June and confirmed its independence from the Socialist Federal Republic of Yugoslavia. The main focus in the theses is on the actors that participated in the war and their influence before and during the battle. Main actors were divided in three categories : police, army and media. I have described and analyzed their role in the battle for the border crossing Holmec through three different views – historical writings, media and personal experience.

Key words: war for Slovenia, police, territorial defence, Yugoslav People`s Army, media.

KAZALO

1 UVOD	7
2 METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR	8
2.1 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE	10
3 POLITIČNO OZADJE IN RAZLOGI ZA VOJNO	10
4 INTERPRETACIJE AKTERJEV	13
4.1 VLADA	13
4.2 MILICA	14
4.3 TERITORIALNA OBRAMBA	16
4.3.1 ORGANIZIRANOST TERITORIALNE OBRAMBE NA KOROŠKEM	18
4.4 JUGOSLOVANSKA LJUDSKA ARMADA	19
5 KRONOLOŠKI POTEK VOJNE ZA SLOVENIJO	20
5.1 KRONOLOŠKI PREGLED DOGODKA NA HOLMCU	24
5.2 POGOVOR Z MAGISTROM ZLATKOM HALILOVIČEM.....	30
6 MEDIJI	38
6.1 POROČANJE MEDIJEV	40
6.2 DOGODEK PO DOGODKU	43
7 SKLEPI IN ZAKLJUČEK	44
8 LITERATURA	48
PRILOGA A: Intervju z mag. Zlatkom Halilovičem	50

KAZALO SLIK

Slika 4.1: Urjenje alpskega izvidniškega voda.....	18
Slika 5.1: Mejni prehod Holmec po zamenjavi državnih simbolov, 27.6.1991.....	24
Slika 5.2: Stanje na mejnem prehodu Holmec, 27.6.1991.....	25
Slika 5.3: Stanje na mejnem prehodu Holmec, 28.6.1991.....	28
Slika 5.4: Mejni objekt v plamenih.....	29

1 UVOD

Po drugi svetovni vojni je Slovenija postala del Jugoslavije. Eden glavnih ciljev vseh slovenskih političnih sil med vojno je bil obnova Jugoslavije na demokratičnih temeljih, federativnost in združitev slovenskega nacionalnega ozemlja.

Eden od ciljev je bila tudi socialno pravičnejša družba, kakršno je določala Komunistična partija (le-ta je bila po vojni najmočnejša politična sila), ki je izvedla revolucijo. Poleg velikih uspehov, ki jih je prineslo narodnoosvobodilno gibanje, je vsaj del njihovih predstavnikov občutil razočaranje, saj se je proces centralizacije, začel že med vojno, po vojni pospešeno nadaljeval. Slovenija je bila kljub federativnemu statusu, ki ga je republikam zagotavljala prva povojna ustava, v svoji suverenosti omejevana in je nekatere že pridobljene attribute samostojnosti izgubila, čeprav je bilo med vojno dogovorjeno, da jih bo ohranila.

Mineva že več kot dvajset let odkar je Republika Slovenija razglasila svojo samostojnost in se s tem poslovila od politično-gospodarskega zavezništva z Jugoslavijo. Dogajanja pred, med in po slovenskem osamosvojitvenem procesu in kasneje osamosvojitve drugih držav bivše federativne republike Jugoslavije, predvsem pa nasprotovanje temu s strani Srbije in Jugoslovanske ljudske armade, ki sta se samovoljno pripravljali na združitev Jugoslavije kot ene države enotnega naroda, so na Balkanu pustila dolgotrajne posledice. Jugoslovanska ljudska armada je v republikah katerim naj bi družno služila, pustila opustošenje in povzročila enega najhujših vojnih zločinov po drugi svetovni vojni.

Slovenija je svojo neodvisnost razglasila kot prva od republik v bivši Jugoslaviji. S šibko oziroma skoraj nikakršno podporo mednarodne javnosti in političnih vrhov osamosvojitvi, se je tako na dan po razglasitvi samostojnosti začela agresija Jugoslovanske ljudske armade, katere strateški cilj je bil zadušiti notranje politični upor in ponovno vzpostaviti enotno Republiko Jugoslavijo. Eden od strateških ciljev je bil prevzem mejnih prehodov.

Zaradi vseh dogajanj med bitko in kasnejših notranjepolitičnih in medijskih obračunavanj sem se v svoji diplomski nalogi odločila analizirati enega izmed ključnih dogodkov, ki so vplivali na dejstvo, da danes živimo v svobodni, samostojni in neodvisni državi – bitko na Holmcu.

V diplomskem delu bom poskušala kronološko opisati dogodek in ga predstaviti s treh različnih vidikov in sicer z vidika zgodovinskih zapisov, z vidika medijev in z vidika dejanskih udeležencev. S podrobnim pregledom dogodka bom poskušala analizirati odnose med ključnimi akterji – tudi tistimi, ki so v bitki sodelovali posredno.

Mednarodni mejni prehod Holmec je mejni prehod med Republiko Slovenijo in Republiko Avstrijo. Nahaja se na relaciji Maribor-Dravograd-Prevalje-Pliberk-Celovec. Najbližje večje naselje na slovenskih strani so Ravne na Koroškem, ki so oddaljene okoli 10 km, medtem ko je na avstrijski strani to Pliberk, ki je oddaljen 5 km.

V vojni za samostojno Slovenijo, je bil Holmec prizorišče enega najhujših spopadov med slovensko milico in teritorialno obrambo na eni strani ter Jugoslovansko ljudsko armado na drugi.

Na Koroškem se je odvil drugi dan vojaškega spopada – eden poglobitnejših vojaških dogodkov, ki je opredelil nadaljnjo pot poteka vojne za Slovenijo. Spopad na Holmcu se je iz načrtovanega zavzetja mejnega prehoda razvil v kompleksen in krvav spopad, v katerem je padlo pet mož. Pokazal je vse odlike in tudi slabosti slovenskih obrambnih sil, sestavljenih policijskih in vojaških, pa tudi civilnih obrambnih struktur (Prebilič in Guštin 2006).

Prvi strel na Holmcu je zgolj literarni naslov diplomskega dela, ima pa zato bitka in posledično tudi zmaga za ubranitev mejnega prehoda Holmec velik državotvorni pomen, saj je predstavljala prvi obvarovani mejni prehod in prvo večjo zmago nad okupacijsko vojsko.

2 METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR

V literaturi zasledimo več pristopov, ki so obravnavali dogodek - npr. analize medijev, povzemanje po pričevanjih, vojaška in policijska poročila ... S pričujočo raziskavo sem želela osvetliti dogodek z vidika zgodovinskih zapisov in dokumentov, z vidika medijev in z vidika dejanskih udeležencev spopada.

Pri raziskovanju dogodka kot je boj za mejni prehod Holmec je potrebno upoštevati tudi stranske dejavnike bitke, ki v pregledu dokumentov in zapisov mogoče ne pridejo do izraza in

ne nosijo bistvenega pomena, pa zato zaživijo in dobijo primaren pomen v pripovedovanjih dejanskih udeležencev dogodka.

Zato sem se diplomskega dela lotila deskriptivno, skozi zapise in pričevanja udeležencev, ki bodo osvetlili, kako so različni akterji doživljali enak dogodek in kako je interpretiran v zapisih. Raziskava zato temelji na primarnih in sekundarnih virih.

Proces zbiranja podatkov je bil sestavljen iz:

- sistematičnega zbiranja literature (znanstvene knjige, strokovni in časopisni članki in elektronski viri)
- intervjuvanje dejanskih udeležencev
- selekcije zbranih podatkov.

Analiza podatkov je obsegala:

- deskriptivno metodo za pojasnjevanje temeljnih pojmov
- deskriptivno metodo za analizo in za prikaz pridobljenih podatkov iz poglobljenega intervjuja in prikaz poteka dogodkov ter poročanja medijev

V prvem delu naloge sem predstavila temeljne pojme in akterje, ki sem jih opredelila s pomočjo obstoječe strokovne literature. Zajela sem vse tiste pojme, ki so bistveni za razumevanje dogodkov boja za mejni prehod Holmec. Gre za sledeče pojme: vojna, ustava, vlada, državni zbor in predsednik republike, milica, teritorialna obramba in organiziranost le-te na Koroškem, Jugoslovanska ljudska armada in mediji. Prav tako sem povzela nekaj glavnih dogodkov, ki so privedli do osamosvojitve. Zaradi okvirnega razumevanja dogodka je podan tudi kratek opis poteka vojne.

Sledi empirični del, ki zajema predstavitev pričevanja enega izmed najbolj vidnih udeležencev dogodka. Mag. Zlatko Halilović je bil v boju za mejni prehod Holmec inšpektor za posebne naloge v Inšpektoratu policije PU Slovenj Gradec. Poglobljeni intervju je bil izveden dne 7.6.2008, uporabila sem polstrukturiran vprašalnik, ki mi je omogočil pridobiti čim bolj podrobne informacije. Zaradi boljšega razumevanja sem analizo pogovora izvedla z deskriptivno metodo, rezultat pogovora pa sem zato prikazala čim bolj obširno. Zatem sledi prikaz dogodkov na podlagi zgodovinskih virov in poročanje izbranih lokalnih medijev, kjer so iz primarnih virov povzeti ključni podatki. Na koncu diplomskega dela sledi zaključek, kjer so podane najpomembnejše ugotovitve in sklepi glede na zastavljena raziskovalna vprašanja.

2.1 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE

Glede na teoretični okvir in metodološka izhodišča sem opredelila sledeča raziskovalna vprašanja, ki sem jih raziskala v pričujočem diplomskem delu:

- Kako so doživljali in interpretirali dogodek posamezni akterji? Kakšen je bil njihov interes?
- V kakšnem odnosu so bili akterji in kako je sodelovanje potekalo?

3 POLITIČNO OZADJE IN RAZLOGI ZA VOJNO

Prva povojna jugoslovanska ustava se je zgledovala po sovjetski ustavi, pri urejanju mednacionalnih odnosov pa vzornice ni v celoti upoštevala – sovjetska ustava je namreč predvidevala, da vsaka zvezna republika obdrži pravico svobodnega izstopa iz zveze. V osnutku jugoslovanske ustave tega ni bilo.

Pravica do samoodločbe, vključno s pravico do odcepitve je bila v besedilo dodana šele na intervencijo slovenske OF po dolgotrajnih razpravah v ustavodajni skupščini.

Uvedba samoupravljanja iz leta 1950, decentralizacija, ki je sledila (ustavni zakon iz leta 1953) in porast partijskega »liberalizma« so sicer prinesli občutne spremembe v sistem, vendar to ni izboljšalo položaja republik.

Federativna ljudska republika Jugoslavija je bila sicer opredeljena kot »socialistična demokratična zvezna država suverenih in enakopravnih narodov«, dejansko pa sta bila poudarjena razredni vidik (uvedba zbora proizvajalcev v dvodomno zvezno ljudsko skupščino), predvsem pa prepričanje, da sama zasnova samoupravljanja s svojo proticentralistično usmeritvijo odpira pot za večanje pravic in odgovornosti republik. Že sicer minimalna možnost za reševanje mednacionalnih sporov v institucijah sistema se je s tem še zmanjšala.

Decentraliziran samoupravni mehanizem ni mogel nadomestiti vloge republik, saj so imele takratne občine drugačne funkcije, v gospodarstvu pa se je tudi sicer ohranil centralizem.

Posledice centralizma in velikosrbskega hegemonizma so se začele kazati tudi v odnosu do manjšin. Vodstvo je leta 1959 naročilo analizo o položaju manjšin, na osnovi katere se je prvič po vojni obširneje razpravljalo o nacionalnem vprašanju in posredno priznalo, da položaj manjšin ni zadovoljiv.

Konec petdesetih in v začetku šestdesetih let, v času porajajoče se ekonomske krize, se je v jugoslovanskem vrhu torej končalo obdobje monolitnosti. Vedno bolj sta si nasprotovali dve struji : prva se je zavzemala za centralizem, močno partijo in kontrolni represivni aparat, druga pa za decentralizacijo, samoupravljanje in upoštevanje ekonomskih zakonitosti.

Slovenska delegacija za gospodarski načrt za leto 1962 ni hotela glasovati in je zasedanje skupščine zapustila, kar se je zgodilo prvič v povojni parlamentarni praksi. Pojavile so se zahteve po decentralizaciji gospodarstva, nasprotovanje davku na dodatni dobiček in drugim ekonomskim ukrepom v škodo Slovenije.

Začel se je tudi boj za jezikovne in kulturne pravice, ki bi jih Slovenija po ustavi morala imeti. Proti zahtevam centra so enotno nastopili tako kulturniki kot politiki, kar je bilo za slovenske razmere novost.

Sredi šestdesetih let, z razmahom televizije, so kulturniki in akademiki s tiho podporo politike izbrili televizijski dnevnik v slovenskem jeziku.

Ker v republikah ni bilo prave demokracije, so s federalizacijo nastale republiške oligarhije, ki so v okviru pridobljenih pristojnosti nenadzorovano gospodarile na svojem. Na številnih področjih niso bile jasno razmejene pristojnosti med zveznim centrom in republikami. Ravno zaradi tega nov ustavni model nikoli ni zares deloval, kanali odločanja pa so v glavnem potekali mimo skupščinskih teles. Tako je Jugoslavija nekje do leta 1980 funkcionirala kot neke vrste polfederacija.

Jugoslovansko ureditev po letu 1974 so centralistični politiki, vrh vojske, pa tudi srbska inteligenca imeli za slovenski konstrukt, v politiki slovenskega vodstva so videli »nacionalni pragmatizem in taktiko postopnega, ampak vztrajnega uresničevanja svojega nacionalnega cilja – uresničitev samostojne slovenske države«.

Osemdeseta leta so minevala v permanentni krizi federacije nasploh, še posebej pa v njenih odnosih s Slovenijo. Kriza se je stopnjevala zlasti do druge polovice osemdesetih, vrhunec pa je dosegla v začetku devetdesetih let.

Vir vseh nesporazumov med Slovenijo in federacijo je bilo različno dojetje Jugoslavije – Slovenija je bila za zvezo samostojnih držav, ne pa za unificirano državo, ki naj bi sčasoma postala enonacionalna.

Proti koncu leta 1990 so bili znaki razpadanja države že očitni, čeprav so le redki politiki in diplomati doma in v tujini verjeli, da bo država razpadla.

Na dveh ključnih področjih – pravnem in ekonomskem – se je to dejansko že zgodilo. Na pravnem s spremembo srbske ustave marca 1989, s katero sta bili odpravljeni avtonomni pokrajini Vojvodina in Kosovo. To je bil enostranski akt in hkrati neposreden poseg v jugoslovanski pravni red (v ustavo iz leta 1974), ki mu je v Sloveniji kot obrambni odgovor sledil sprejem amandmajev k slovenski ustavi, potem pa vrsta ustavnih zakonov, ki so krepili pravno samostojnost Slovenije že pred plebiscitom.

Zvezna skupščina in drugi zvezni organi niso imeli nobene avtoritete, pod pritiskom srbskega bloka so sicer skušali nasprotovati osamosvojitvenim procesom v Sloveniji, vendar jim ustava iz leta 1974 ni dajala zadostne pravne osnove za poseganje v notranji pravni red republik. Poleg tega so v vseh telesih, kjer je veljalo načelo konsenza, slovenski in hrvaški (sčasoma pa tudi makedonski in bosanski) delegati blokirali odločitve.

Po dolgih pogajanjih so 27. novembra 1989 Slovenska demokratična zveza, Socialdemokratska zveza Slovenije, Krščanski demokrati in Slovenska kmečka zveza (le-ta je sicer podpirala program a je na volitvah nameravala nastopiti samostojno) po sistemu »tri plus ena« stopili v predvolilno koalicijo Demos. 8. januarja 1990 so se Demosu pridružili še Zeleni Slovenije, pa tudi Slovenska kmečka zveza (tokrat kot polnopravna članica). Še pred volitvami sta v Demos vstopili tudi dve najmanjši stranki: Liberalna stranka (zastopala je predvsem obrtnike) in Sivi panterji (stranka upokojencev). Koalicijo je vodilo predsedstvo, ki sta ga sestavljala po dva člana vsake stranke, predsednik pa je postal Jože Pučnik. Osnovni točki Demosovega volilnega programa sta bili suverena Slovenija in parlamentarna demokracija. Demos je na volitvah zmagal.

Zaradi nesoglasij v Demosu glede nove ustave je bil 10. novembra v Poljčah sklican posvet poslancev, na katerega so bili povabljeni tudi pisci ustave, ki so se že prej dogovorili, da bodo predlagali plebiscit.

Tako se je 23. decembra 1990 vprašanje na plebiscitnem lističu glasilo: »Ali naj Slovenija postane samostojna in neodvisna država?« Glasovalo je 93,2 % volilnih upravičencev, za samostojnost pa jih je glasovalo kar 88,2 %. Po zakonu naj bi bila odločitev plebiscita uresničena v šestih mesecih, slovenska oblast pa je začela z intenzivno diplomatsko akcijo, s katero je skušala drugim jugoslovanskim republikam in svetu pojasniti svoje motive pri osamosvajanju.

Slovenska skupščina je 20. februarja 1991 sprejela resolucijo o sporazumni razdružitvi.

Za gospodarskim, pravnim in političnim razpadom Jugoslavije je sredi maja 1991 (zaradi neizvolitve Stipeta Mesića za predsednika predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije) prišlo tudi do dokončnega razpada državnih institucij.

4 INTERPRETACIJE AKTERJEV

Preden se lotim podrobnejšega kronološkega opisa in opisa dogodka z vidika dejanskega udeleženca, se mi zdi pomembno, da podam nekaj osnovnih značilnosti oziroma funkcij akterjev, ki so bili v dogodku udeleženi.

4.1 VLADA

Funkcije vlade Republike Slovenije obsegajo usklajevanje organizacije in priprav ter vodenje izvajanja vojaške in civilne obrambe. Vlada neposredno vodi civilno obrambo in skrbi za izvajanje nujnih ukrepov po razglasitvi izrednega ali vojnega stanja (Grad in drugi 1996).

Po volitvah leta 1990, si je takratna nova slovenska vlada zastavila povsem konkretne cilje na področju obrambe. Eden izmed teh ciljev je bil tudi sklep, da se vodenje obrambne politike in nadzor nad obrambnimi institucijami prenesejo v pristojnost demokratično izvoljenih organov slovenske oblasti, ki naj tudi odločajo o financiranju in zasnovi obrambnega sistema (Janša 1991).

Za operativno usklajevanje vojaške in civilne obrambe, varnostnih nalog, izvajanja zaščite in reševanja ter za izvajanje obrambe z usmeritvami državnega zbora v vojni, vlada imenuje državni operativni štab obrambe tudi za posamezna območja države, ki so odgovorni državnemu štabu. Odločitve in ukrepi, ki jih sprejme državni operativni štab obrambe, so obvezni za vse, na katere se nanašajo. Obrambni ukrepi obsegajo ukrepe za pripravljenost, mobilizacijo in za varnost. Ob povečanju nevarnosti napada na državo ali neposredni vojni nevarnosti vlada predlaga državnemu zboru uveljavitev potrebnih ukrepov za pripravljenost (Grad in drugi 1996).

4.2 MILICA

Po drugi svetovni vojni se je slovenska milica nenehno usposabljala za opravljanje obrambnih nalog. S sprejetimi ukrepi prvega demokratično izvoljenega parlamenta 1990 si je Republika Slovenija zagotovila popolno suverenost nad lastnimi organi za notranje zadeve. Organi za notranje zadeve so bili: republiški sekretariat za notranje zadeve, uprave za notranje zadeve, postaje milice s splošnim delovnim področjem ter upravni organi, ki so jih ustanovile občinske skupščine za opravljanje notranjih zadev iz občinske pristojnosti. Področje notranjih zadev pa je po zakonu iz leta 1980 zadevalo zadeve državne varnosti – varstvo ustavne ureditve, zadeve javne varnosti, upravne notranje zadeve in druge zadeve določene z zakonom.

Družbenopolitični procesi in gibanja za spoštovanje človekovih pravic in svoboščin, ki so se začeli sredi 80.-ih let, so se s postopnim naraščanjem prebili v plebiscitarno odločitev za samostojno Slovenijo (Debeljak 2005, 18). Slovenska milica je imela pri varovanju procesov osamosvajanja zgodovinsko vlogo; od leta 1989, ko so pripadniki organov za notranje zadeve 1. decembra v Ljubljani preprečili »miting resnice«¹ in širjenje tako imenovane »jogurtne revolucije«², do konca procesa osamosvajanja.

¹ Miting resnice je bil napovedan za 1. decembra 1989 v Ljubljani. Privrženci velikosrbske politike in Slobodana Miloševića naj bi se pripeljali z avtobusi v Ljubljano. Republiški sekretariat za notranje zadeve je miting prepovedal, člani milice pa so z Operacijo Sever poskrbeli za varnost.

² Jogurtna revolucija se je začela 5. oktobra 1988, ko je množica, ki je bila oborožena z jogurtom in mlekom v tetrapaku, začela obleganje vodstva srbske severne pokrajine Vojvodine. Vodstvo pokrajine je živelo v udobju in se je kaj malo zmenilo za tisto, kar so si mislili v Beogradu. Jogurtna revolucija, kot je postala znana kasneje, je bila zaključno dejanje v drami, ki se je bila začela tri mesece pred tem. Usoda vojvodinskega vodstva je bila namreč zapečaten, ko je Miroslav Šolević, organiziral zborovanje v pokrajinski prestolnici Novem Sadu (Silber in Little 1996, 60).

Slovenska milica je med osamosvajanjem Slovenije imela tri glavne funkcije: opravljala je varnostne naloge, obrambne naloge in vojaške naloge v posebnih okoliščinah. Imela je tudi boljši položaj kot TO, saj ni bila namenjena za opravljanje vojaških nalog in ni imela težke oborožitve, tako da ni bila strogo nadzirana.

Med posegom Jugoslovanske ljudske Armade na slovensko ozemlje je ostala organiziranost milice skorajda nespremenjena (pred posegom je bila organizirana na republiški, pokrajinski in občinski ravni) s 4710 miličniki. Pavle Čelih je v svojem prispevku v *Vojaški Zgodovini* o delu miličnikov med vojno zapisal: »Postopki in metode delovanja na ozemlju, ki ga je nadzirala slovenska oblast, se glede vsebine niso bistveno spremenili. To so bile še vedno varnostne naloge. Opravljala so jih okrepljena moštva, in sicer vsaj dva moža hkrati, oboroženi pa so bili z dolgocevnim orožjem. Upoštevati je bilo treba tudi dejstvo, da se nenadoma lahko pojavi enota Jugoslovanske ljudske armade« (Čelih 2004, 78–79). Med drugimi nalogami so slovenski miličniki opravljali tudi tako imenovano kurirsko nalogo in sicer so s krajev vojaških spopadov na tiskovne konference odnašali posneto gradivo novinarjev Radio televizije Slovenije.

Več dela so imeli miličniki na mejnih prehodih, saj se je Jugoslovanska ljudska armada usmerila na državne meje. Postajne mejne milice so po Čelihu »ostale na svojih delovnih mestih ali pa so se začasno umaknile s prehodov, ki so jih zasedli vojaki, zvezni cariniki in miličniki, dokler niso bili osvobojeni in spet pod slovenskim nadzorom. To se je zgodilo z bojem, pogajanjem ali umikom vojakov. Najhujši spopadi so bili na mejnih prehodih Rožna Dolina, Holmec in Šentilj. Mejni prehodi, ko so ostali pod slovenskim nadzorom, so sicer delovali naprej, posebnega dela pa ni bilo, saj so tujci zapustili napadeno republiko, k nam pa ni prišel nihče« (Čelih 2004, 79).

Slovenska milica je pred, med in po agresiji na Slovenijo opravljala zelo pomembne funkcije – varovanje in obrambo države, pa tudi mnoge druge naloge, ki so pomagale zaustaviti napad agresorja. V času spopadov je na območju Holmca delovalo 81 miličnikov, med njimi 27 aktivnih in 54 rezervistov, pod vodstvom inšpektorja za posebne naloge Zlatka Haliloviča. V prvem napadu na mejni prehod Holmec se je na območju obmejnega prehoda nahajalo 15 miličnikov.

4.3 TERITORIALNA OBRAMBA

Ustanovitev Teritorialne obrambe sega v leto 1968, kjer je bila zaradi okupacije Češkoslovaške s strani Sovjetske Zveze, v vseh republikah Jugoslavije ustanovljena ta nova vojaška formacija. V Sloveniji je bil Glavni štab za splošni ljudski odbor ustanovljen 20.11.1968. Ustanovitev TO je bil tudi poskus vrniti vsaj delno samostojno vojaško organizacijo republikam. TO Republike Slovenije je v obdobju med 1980 in 1990 izjemno napredovala. Postala je ugledna in sodobna vojaška formacija, še pomembnejše pa je dejstvo, da je bila povezana s svojim narodom in vključena v obrambno-zaščitni sistem na svojem področju (Mikulič 2005, 31–32).

Konec aprila 1990 je v Beogradu potekala seja Vojnega sveta, na kateri so sprejeli sklep o razorožitvi TO v vseh republikah Jugoslavije. Takratni komandant TO Republike Slovenije je bil general Ivan Hočevnar, načelnik republiškega štaba TO pa general Drago Ožbolt. Na podlagi poročil o količinah in vrstah orožja ter mikroeksplozivnih sredstvih, ki jih je general Hočevnar od pokrajinskih in občinskih štabov TO ter od zaščitne brigade TO zahteval že januarja 1990, maja 1990 izdal ukaz št. 625/1-90, po katerem so morali vsi podrejeni štabi TO svoje orožje, strelivo in mikroeksplozivna sredstva takoj predati Jugoslovanski ljudski armadi. Ukaz je v imenu generala Hočevnarja podpisal general Ožbolt. V Sloveniji je tako odvzela predvsem tisto orožje, ki je bilo v vojašnicah Jugoslovanske ljudske armade, drugo pa le delno, saj je TO ustavila odvzem orožja kjer je le bilo mogoče (Mikulič 2005, 15–16). Iz spontanega odpora proti odvzemu orožja TO Slovenije je nastala ena najboljše organiziranih in konspirativnih akcij v Sloveniji v novejšem obdobju – Manevrska struktura narodne zaščite³ (Mikulič 2005, 24).

Generalmajor Janez Slapar je 28. septembra 1990 prevzel dolžnost načelnika Republiškega štaba TO. V svojem članku »Vodenje in poveljevanje v TO med osamosvojitveno vojno«, objavljenem v Vojaški zgodovini, je zapisal: »Ustava RS, amandmaji k ustavi, ustavni zakon, Zakon o obrambi in zaščiti ter odredba RSLO o ustanovitvi štabov, poveljstev in enot

³ Projekt Manevrska struktura narodne zaščite (MSNZ) je tajna vzpostavitev poveljstev in štabov, lojalnih slovenski oblasti, ter zametek Slovenske vojske, ki so jo imenovali Vojska Republike Slovenije (VRS). Na začetku je nastajala brez pravne podlage, na pobudo Janeza Janše, pa je dobila zakonsko podlago. Glavni vzrok za oblikovanje MSNZ je bilo zavarovanje ukrepov nastajajoče slovenske države, temeljni vojni načrt ob oboroženem posegu Jugoslovanske ljudske armade, pa je bil zavarovati ključne objekte, hkrati pa s hitrimi napadi na skladišča orožja in vojaške opreme zagotoviti orožje za vpoklic popolnih formacij TO (Mikulič 2005, 24).

teritorialne obrambe so dali pravno podlago za poveljevanje v TO. Opredeljeni so bili razmerja in pristojnosti Republike Slovenije za obrambo in vodenje TO« (Slapar 2004, 84).

Eden pomembnejših osamosvojitvenih dokumentov je bil nov Zakon o vojaški obveznosti (1991). Na predlog zakona je bilo v republiškem parlamentu danih skoraj 70 amandmajev, vendar so ga poslanci v mesecu aprilu 1991 sprejeli. Po sprejetju tega zakona je tako bila pripravljena vsa zakonodaja s področja obrambe in zaščite. 2. junija 1991, so organizirali prvo slovesno prisego prve generacije vojakov slovenske TO. Na Igu je priseglo 150 vojakov, v Pekrah 120 (Kranjc 2007, 48).

TO je imela pred napadom Jugoslovanske ljudske armade veliko težav, saj so imeli blokado orožja in druge vojaške opreme. Enote so morali oblikovati v formacije glede na bojna sredstva. Ob napadu Jugoslovanske ljudske armade so bile za bojno delovanje pripravljene naslednje bojne formacije:

- Republiški štab teritorialne obrambe,
- 7 Pokrajinskih štabov teritorialne obrambe,
- 27 Območnih štabov teritorialne obrambe,
- 85 skupin za oviranje,
- 92 protioklepnih skupin, bataljonov,
- 11 odredov, ki so bili sestavljeni kot četa,
- 33 odredov, ki so bili sestavljeni kot vod,
- 142 čet, baterij,
- 240 vodov,
- 59 oddelkov

(Slapar 2004, 86–87).

4.3.1 ORGANIZIRANOST TERITORIALNE OBRAMBE NA KOROŠKEM

Teritorialna obramba je bila organizirana po občinah, občinski štabi pa podrejeni Pokrajinskemu štabu TO Zahodnoštajerske pokrajine (PŠTO ZŠP) Celje do leta 1980, ko je bil ustanovljen Pokrajinski štab za Teritorialno obrambo (PŠTO) Koroške s sedežem v Slovenj Gradcu.

Slika 4.1: Urjenje alpskega izvidniškega voda

Vir: Prebilič in Guštin (2006, 14).

Z reorganizacijo TO leta 1990 pa je PŠTO Koroške prenehal delovati 15.10.1990. Občinski štabi so zopet prišli pod poveljstvo TO ZŠP Celje. Reorganizacija TO in prehod na novo organiziranost se je izvajal postopoma že od leta 1990. Tako je leta 1991 nastal 83. Območni štab za TO Slovenj Gradec, katerega enote in zavodi se dopolnjujejo iz občin Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem in Slovenj Gradec, in je bil podrejen 8. PŠTO ZŠP Celje. Pred oblikovanjem 83. Območnega štaba TO je Pokrajinsko poveljstvo TO na ukaz takratnega poveljnika predalo orožje Jugoslovanski ljudski armadi. Novo območno vodstvo je spopad z Jugoslovansko ljudsko armado dočakalo brez ustrezne oborožitve in z novo sestavo poveljstva. Območno poveljstvo je imelo med spopadom pod poveljstvom 42 vojnih enot (Gorenšek 2001; Slapar 2004).

4.4 JUGOSLOVANSKA LJUDSKA ARMADA

Jugoslovanska ljudska armada (JLA) je bila po ustavi in zakonih Socialistične Federativne Republike Jugoslavije, skupna oborožena sila vseh narodov, narodnosti, delovnih ljudi in državljanov. Konflikt med Slovenijo in Jugoslovansko ljudsko armado je segal v zadnje obdobje druge svetovne vojne, ko je bila ukinjena samostojna slovenska partizanska vojska, partizanski poveljniki pa razporejeni na razne dolžnosti po Jugoslaviji. Na drugem zasedanju Avnoja je Tito slovenskemu generalu Jaki Avšiču zagotovil, da bo slovenska vojska po vojni ostala in da bo v njej poveljevalni jezik slovenski. Zaradi razvoja dogodkov ob koncu vojne (mednarodnih razmer, izvedbe revolucije in sovjetskega vpliva na preoblikovanje partizanske vojske v regularno armado) se to ni zgodilo (Repe 2001).

Jugoslovanska ljudska armada je bila opremljena s takrat najsodobnejšo oborožitvijo in opremo. V strukturi častniškega kadra je bilo največ častnikov srbske narodnosti in sicer okoli 63 % od skupno 42 % skupnega deleža v jugoslovanskem prebivalstvu. Pred osamosvojitvijo je bilo v Jugoslovanski ljudski armadi zaposlenih 2,8 % Slovencev od vseh zaposlenih v Jugoslovanski ljudski armadi.

Jugoslovanska ljudska armada je bila najmočnejša vojaška sila na Balkanu s 180.000 vojaki, ter hkrati tudi najdražja in največja državna institucija. Imela je svojo vojaško industrijo in je bila samozadostna, saj je imela svojo infrastrukturo in samooskrbo.

Ne glede na zakone se je Jugoslovanska ljudska armada vedla samovoljno in ni bila odvisna od zvezne vlade, predsednika države ali skupščine. Po razpadu Zveze komunistov Jugoslavije si je prisvojila in utrdila še politični monopol, tako da je ustanovila Zvezo komunistov Gibanje za Jugoslavijo. Znotraj državnega aparata sta se krepila centralizem in avtonomija.

V vojaškem pogledu je bilo ozemlje Republike Slovenije podrejeno poveljstvu 5. vojaškega območja v Zagrebu, katerega je sestavljalo 6 korpusov. Do oblikovanja teh korpusov je prišlo šele v času, ko je postajala skupna usoda Jugoslavije vse bolj negotova. Na takšen način so lahko Slovenijo razdelili, vsaj v vojaškem smislu, na več delov, pri čemer ni bilo več mogoče iz Ljubljane poveljevati vsem enotam v Sloveniji. Ukinitvev armadnega območja s poveljstvom v Ljubljani, je armadni vrh pojasnjeval s potrebami, ki jih narekujejo tako imenovana bojevališča. Na ozemlju Republike Slovenije je bilo leta 1990 od 15.000 do

20.000 vojakov in oficirjev Jugoslovanske ljudske armade, njihova sestava pa je bila narodnostno mešana (Švajncer 1993).

Jugoslovanska ljudska armada je v resnici funkcionirala kot sedma republika, imela je lastno partijsko organizacijo in ni bila podvržena nadzoru ne parlamenta in ne javnosti.

O dejavnosti Jugoslovanske ljudske armade so smeli mediji poročati le pozitivno, imela pa je tudi lastne sisteme obveščanja, prek katerih je »komunicirala« z javnostjo (Repe 2001).

5 KRONOLOŠKI POTEK VOJNE ZA SLOVENIJO

Zaradi lažjega umeščanja bitke za Holmec v časovni okvir, sem podala kratek potek agresije na Slovenijo.

Četrtek, 27. junij 1991

Prvega dne po razglasitvi samostojne Slovenije je JLA začela splošen oboroženi napad na Slovenijo. Iz Hrvaške je proti Novemu mestu in Ljubljani prodirala kolona oklepnih vozil, tanki z Vrhnike so v dveh kolonah odpeljali proti letališču Brnik. Proti mejnim prehodom z Avstrijo so krenili tanki in oklepna vozila iz Maribora, tankovska kolona iz Varaždina pa je v Ormožu skušala izsiliti prehod (Mikulič 2006, 12).

Poveljujoči so dobili ukaz, naj ob morebitnem slovenskem odporu delujejo po vseh pravilih bojnega delovanja, kar so tudi storili. Na mejne prehode so bili poslani zvezni miličniki.

Oficirji so nastopali odločno in samozavestno, toda Slovenija ni klonila, kot so pričakovali v Beogradu. Sestalo se je Predsedstvo Republike Slovenije in kot vrhovni poveljnik slovenskih obrambnih sil odločilo, da bo Slovenija na napad JLA odgovorila z oboroženim odporom (Mikulič 2006, 12).

Predsedstvo Republike Slovenije je pozvalo vse Slovence v JLA, naj zavrnejo sodelovanje v napadu na svoj narod.

Petek, 28. junij 1991

Slovenske oborožene sile so okrepile blokade, poleg tega so bile mobilizirane nove enote, ki so bile usmerjene v zavarovanje mejnih prehodov (Mikulič 2006, 13). Vse koordinacijske skupine so dobile ukaz: »Na vseh točkah, kjer so oborožene sile v taktični prednosti, izvršite ofenzivne akcije proti okupatorskim enotam in objektom. Nasprotnika pozivajte k predaji, določite čim krajši rok in izvedite akcijo z vsem razpoložljivim orožjem. Pri akcijah poskrbite za evakuacijo in varnost življenj civilnega prebivalstva.« (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008).

Predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan in pomočnik zveznega obrambnega ministra admiral Stane Brovet sta se po telefonu dogovorila, da naj bi bile ob 21. uri ustavljene vse sovražne aktivnosti. Dogovorjena prekinitev ognja ni bila spoštovana (Mikulič 2006, 13).

Sobota, 29. junij 1991

V noči s petka na soboto so se v Zagrebu predstavniki Slovenije sestali s tremi predstavniki Evropske skupnosti in predsednikom Zveznega izvršnega sveta. Sprejet je bil dogovor o ustavitvi sovražnosti. Do njegove uresničitve ni prišlo. Teme pogovorov so bile premirje in umik JLA v vojašnice, odložitev uresničevanja deklaracije o neodvisnosti Slovenije za tri mesece ter izvolitev hrvaškega predstavnika Stipeta Mesića za predsednika Predsedstva SFRJ (Mikulič 2006, 13). Odgovor na vprašanje glede odložitve uresničevanja slovenske neodvisnosti je bil jasen – ni umika.

Nedelja, 30. junij 1991

Ob devetih so po vsej Sloveniji zatulile sirene, ki so oznanjale letalski napad. Ljudje so se množično umaknili v zaklonišča. Po dobri uri je bila nevarnost za napad preklicana. Prekinitev spopadov sicer ni preklicala nobena stran, vendar je prihajalo do nenehnih kršitev. Vedno več prostovoljcev se je vključilo v Teritorialno obrambo, vse več je bilo tudi prebegov vojakov in častnikov iz JLA. V varaždinskem, zagrebškem in reškem korpusu so se oblikovale nove sile za napad na Slovenijo (Mikulič 2006, 13).

Ponedeljek, 1. julij 1991

Iz Beograda so iz vrha JLA prihajala sporočila, v katerih so grozili Sloveniji in njenim prebivalcem. Poudarjali so, da je JLA v največji bojni pripravljenosti, da poteka oskrba enot z

življenjskim potrebščinami, da uvajajo nekatere kadrovske ukrepe, s katerimi bodo zagotovili učinkovito delovanje JLA, in podobno. Položaj v Sloveniji je postajal vse bolj napet. Vedno več je bilo vdaj in prestopov pripadnikov JLA v enote TO. Organi za notranje zadeve so v sodelovanju s TO in Rdečim križem odprli prehodne zbirne centre. Istega dne zvečer je bil Sloveniji napovedan nov ultimat (Mikulič 2006, 13).

Torek, 2. julij 1991

V Ljubljano bi moral priti nemški zunanji minister Hans-Dietrich Genscher, vendar je bil jugoslovanski zračni prostor zaprt (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008). Poleg tega so iz Beograda prihajale grožnje o kolonah tankov, ki naj bi se premikale proti slovenski prestolnici, zato je bilo srečanje v avstrijskem Beljaku. Predsednik Kučan je ministru Genscherju razložil, da lahko deklaracijo o neodvisnosti odpravijo le, če tako odloči slovenski narod. V Sloveniji se je položaj poslabšal. JLA je selektivno bombardirala in raketirala pomembne televizijske ter radijske oddajnike (Mikulič 2006, 13).

Sreda, 3. julij 1991

Dosežena je bila ustavitev ognja, vendar jugoslovanski generali glede premirja niso mislili resno. Iz Hrvaške sta se namreč dve koloni premaknili v Slovenijo. Iz Beograda je proti Sloveniji krenila oklepno-mehanizirana divizija nacionalne garde, vendar je zaradi okvar večina vozil obstala ob cesti, tako da je pohod proti Sloveniji propadel. Iz Rima so sporočili, da je italijanska vojska ob meji s Slovenijo namestila nekaj deset tankov (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008).

Četrtek, 4. julij 1991

Na pogovorih slovenske in jugoslovanske delegacije v Zagrebu si je slovenska stran prizadevala doseči ustavitev sovražnosti, ločitev enot JLA in deblokado TO ter rešiti vprašanje ujetnikov in ureditve na slovenski meji. Po dolgih pogajanjih so se dogovorili za spoštovanje ustavitve ognja in medsebojno obveščanje o morebitnih incidentih. V Ljubljano je prišla skupina opazovalcev Evropske skupnosti (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008). V Ljubljano so se z avtobusi pripeljali starši otrok, ki so vojaški rok služili v Sloveniji, saj so hoteli videti svoje sinove. Umik JLA v vojašnice se je nadaljeval ves dan (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008).

Petek, 5. julij 1991

Boji so se končali, vendar premirje ni bilo trdno (Mikulič 2006, 13). Nastal je nov problem – vojni ujetniki, sploh v tako velikem številu. Obstajala so še nerešena vprašanja. Za večje število ujetnikov je bil dobro pripravljen Rdeči Križ Slovenije.

JLA ni hotela dati nobenih uradnih zagotovil. Kljub temu je premirje prineslo nekaj olajšanja, hkrati pa je bil to čas za intenzivnejše pogovore v politiki in diplomaciji. V Pragi se je končala izredna seja Konference o evropski varnosti in sodelovanju. Sprejeli so sklep, da bodo v Jugoslavijo poslali skupino strokovnjakov za pomoč pri pogajanjih o mirni rešitvi krize (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008).

Načelnik generalštaba JLA Blagoje Adić je v Beogradu zelo odločno spregovoril 150 visokim oficirjem JLA. Dejal je: »JLA je v vojni, ki so jo vsilili secesionisti v Sloveniji in na Hrvaškem, da so razmere zelo dramatične in težje od tistih iz leta 1941 ...« Načelnik generalštaba JLA je Anteja Markovića oziroma Zvezni izvršni svet obtožil, da se je z Zahodom in ZDA tajno dogovoril za razbijanje Jugoslavije ter da so mobilizirane enote v Srbiji visoko motivirane in pripravljene na vse (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008).

Sobota, 6. julij 1991

JLA je bila večinoma v vojašnicah, vendar vkopana in na položajih (Mikulič 2006, 13). V Slovenijo so še vedno prihajali starši iz drugih republik, ki so iskali in obiskovali svoje sinove. V JLA je bilo približno 3000 slovenskih fantov, njihov položaj pa je bil zaskrbljujoč. Dopoldan je bila v Ljubljani razširjena seja Predsedstva RS, na kateri sta bila tudi člana Zveznega predsedstva dr. Vasil Tupurkovski in Bogić Bogićević. To niso bila pogajanja, temveč le pojasnjevanje ultimata Predsedstva SFRJ. Istega dne zvečer je na beograjski televiziji nastopil obrambni minister Jugoslavije Veljko Kadijević. V čustvenem nagovoru je nanizal veliko hudih obtožb in očitkov na račun Slovencev, vendar je hkrati zelo jasno povedal, da lahko spore rešijo le s političnimi sredstvi. Kljub vsemu je bil bolj umirjen kot dan prej načelnik generalštaba Blagoje Adić (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008).

5.1 KRONOLOŠKI PREGLED DOGODKA NA HOLMCU

Potek dogodkov sem opisala skozi zapise v zgodovinskih knjigah in nekaterih dokumentih. Večina le-teh zapisov je nastala na podlagi vojaških in policijskih poročil, na podlagi uradnih vladnih dokumentov, medijskega poročanja in pričevanj udeležencev.

25. junija 1991 je Slovenija razglasila svojo neodvisnost, s čimer je z legitimnimi sredstvi, na podlagi načela samoodločbe, prekinila svojo državnopravno pripadnost Socialistični federativni republiki Jugoslaviji. Akti, ki jih je na ta dan sprejela slovenska skupščina so utemeljili, da je nova država Republika Slovenija republika s parlamentarno ureditvijo, samostojna država, ki pa bo v skladu z mednarodnim pravom uredila svoje odnose z Jugoslavijo (Prebilič in Guštin 2006). »Ko je predsednik predsedstva Milan Kučan 26. junija 1991 v Ljubljani slovesno razglasil samostojno republiko Slovenijo, so bile obrambne sile mlade države že pripravljene, že naslednji dan pa se je oglasilo orožje« (Oder 2000, 37). Med proslavo, ki je potekala ob slovesni razglasitvi neodvisnosti, je že prišla informacija o namerah, da v Sloveniji posreduje z vojaško silo (Krajnc 2007, 52).

Slika 5.1: Mejni prehod Holmec po zamenjavi državnih simbolov, 27.6.1991

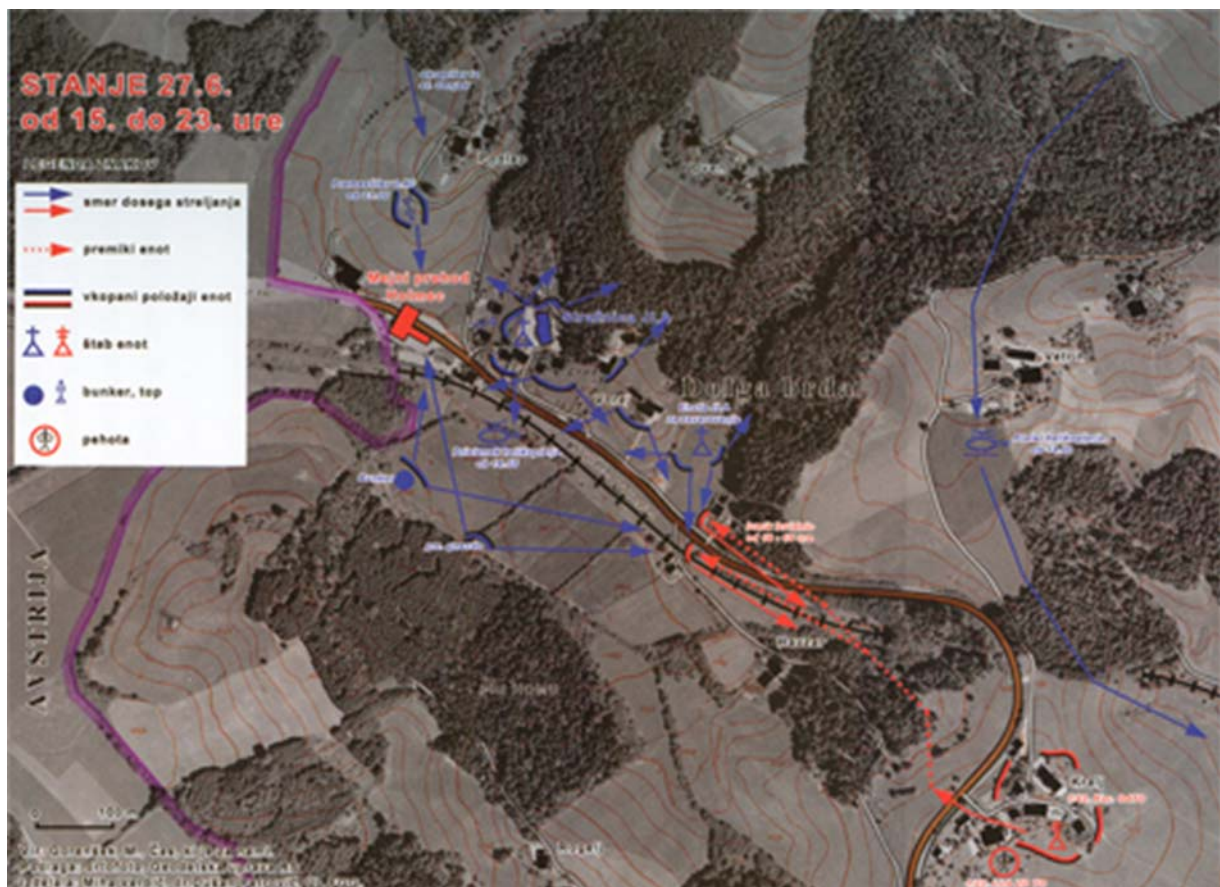
Vir: Prebilič in Guštin (2006, 33).

Sklepe je zvezna skupščina razglasila za nične, osamosvojena Jugoslovanska ljudska armada pa se je z vednostjo državnega vrha odločila za oboroženo akcijo. Slovenija je posredovanje Jugoslovanske ljudske armade prepoznala kot napad na neodvisno državo, zato je predsedstvo

Republike Slovenije ukazalo uporabo orožja za obrambo neodvisnosti. Vse to je privedlo v vojno (Prebilič in Guštin 2006).

V Generalštabu Jugoslovanske ljudske armade so v dveh dneh izdelali okvirni načrt posredovanja. Predvideli so, da z oklepno-motoriziranimi silami z okoli 200 vojakov zasedejo najpomembnejše mejne prehode, vključno z mednarodnim letališčem na Brniku, preostale prehode pa blokirajo predvsem mejne enote Jugoslovanske ljudske armade. Zamišljeno je bilo, da kolone vozil ob podpori lokalnih sil, predvsem mejnih enot, v 42 urah zasedejo mejne prehode, ki jih nato zaprejo ali nadzirajo mejni zvezni miličniki, ki jih na mejne prehode pripeljejo s helikopterji (Prebilič in Guštin 2006).

Slika 5.2: Stanje na mejnem prehodu Holmec, 27.6.1991

Vir: Prebilič in Guštin (2006, 39).

Na Holmcu je 27. junija 15 miličnikom Jugoslovanska ljudska armada postavila ultimatum, da morajo mejni prehod zapustiti. Ultimatum je bil postavljen ob 17:07, s petnajstminutnim rokom izpolnitve. Miličniki se niso uklonili, zato so začeli vojaki Jugoslovanske ljudske armade ob

17:46 streljati na mejni prehod. Streljali so z rafali, s topom pa so ustrelili v hrast v neposredni bližini mejnega prehoda (Švajncer 1993, 191). Miličniki so po napadu ostali na mejnem prehodu. Prvotnim 15, se je kasneje pridružilo še dodatnih 20 mož iz Slovenj Gradca in Raven na Koroškem. Na samem mejnem prehodu enot TO ni bilo, razporedile pa so se po položajih v okviru širše blokade prehoda (Švajncer 1993, 191). Odločilni spopad za Holmec se je začel v petek, 28. junija ob 05:05 zjutraj in se je končal ob 10:50 istega dne (Švajncer 1993, 191).

Na območju Holmca so bojno delovale naslednje enote TO: 115. protidiverzantska četa, 1. četa 62. koroškega odreda in 1. vod 97. jurišnega odreda, 160. protidiverzantski vod in 32. protiletalska baterija. Protidiverzantska četa je 27. junija ponoči dobila ukaz za blokiranje mejnega prehoda Holmec. Kakor je Švajncer zapisal:

Četa je bila napotena do kmetije Kraljevih. Tam so dobili vodnika, ki jih je peljal proti obmejni stražnici Jugoslovanske ljudske armade Holmec. Približno 200 do 300 metrov nad stražnico je izvidnica TO naletela na zasedo Jugoslovanske ljudske armade. Postavila jo je skupina vojakov iz obmejne stražnice Sonjak. Prvi so ustrelili vojaki, pripadniki TO na ogenj niso odgovorili in so se skušali pogovoriti. Vojaka, ki je streljal, so nagovarjali, naj se preda, da se mu ne bo zgodilo nič hudega in da bo ostal živ. Vojak se ni hotel vdati. Streljali so priklicali poveljnika patrolje Jugoslovanske ljudske armade in druge vojake. Takrat je ogenj odprla tudi TO. Streljanje je trajalo približno četrt ure. Poveljnik patrolje Jugoslovanske ljudske armade je dobil strel v koleno, en pripadnik Jugoslovanske ljudske armade pa je bil ranjen v trebuh in v roke. En vojak Jugoslovanske ljudske armade se je predal. Ranjenca sta bila takoj prepeljana v bolnišnico. Pripadniki TO so zasedli položaje, kjer so bili prej vojaki Jugoslovanske ljudske armade (Švajncer 1993, 191).

Dogodek je izčrpno opisan in analiziran v Analizi bojnega delovanja 8. PŠTO v času od 26. junija do 15. julija 1991 z dne 17. julija, 1991. Iz tega poročila črpam tudi podrobnejši opis dogodkov.

V sredo 26. junija, okoli polnoči, je prva četa 62. koroškega odreda TO, dobila ukaz za blokado mejnega prehoda Holmec. Do Holmca je prispela približno ob četrti uri zjutraj. Čez dan si je četa uredila položaje, pregledala širše območje, vendar je spoštovala tisočmetrski obmejni pas, ki je bil v pristojnosti obmejnih enot Jugoslovanske ljudske armade. Povezala se je z enoto mejne milice na prehodu Holmec.

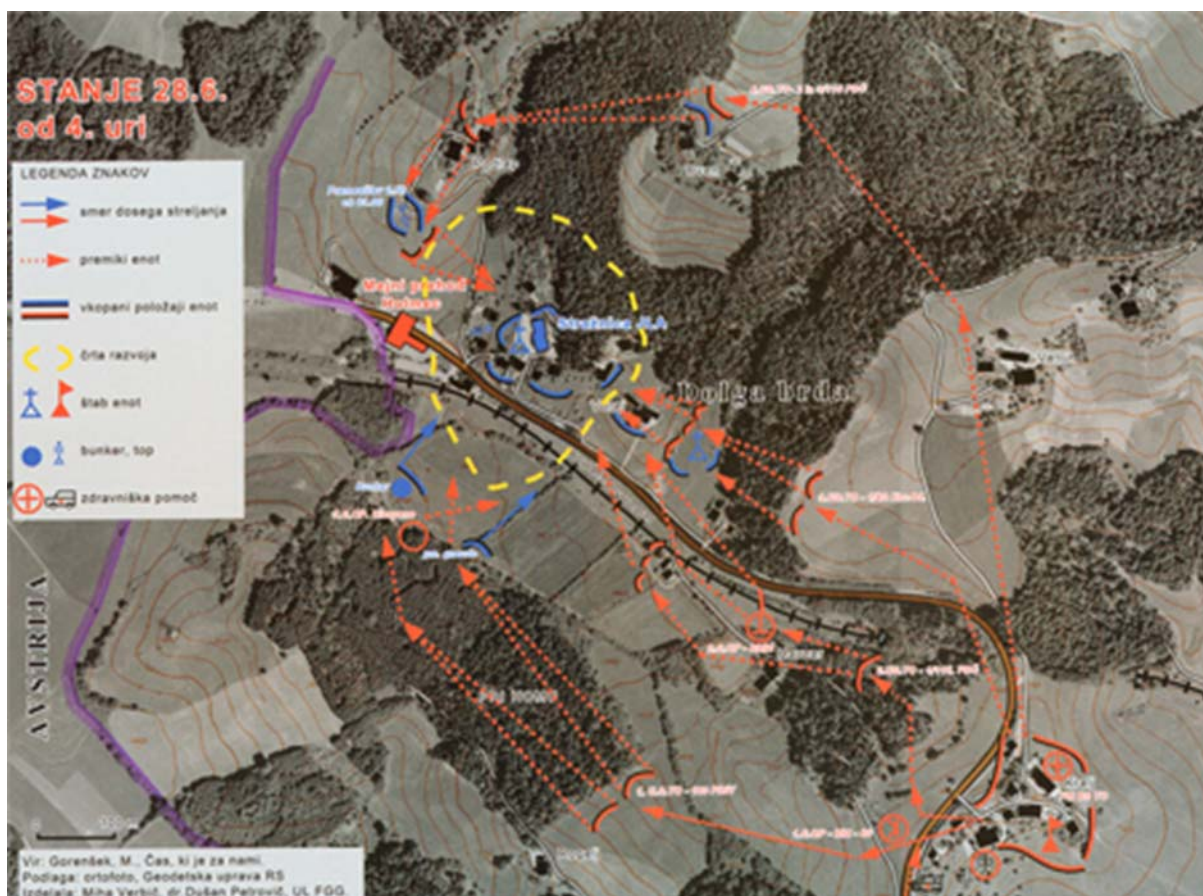
Položaje je TO obdržala tudi v četrtek dopoldne. Okoli 15:30 popoldne je sprejela sporočila, da v njeni smeri leti helikopter. Navodila so bila, da četa ostane prikrita in samo opazuje. Helikopter se je spustil v neposredni bližini mejnega prehoda pri obmejni stražnici. Izkrcala sta se dva oficirja Jugoslovanske ljudske armade, za katera se je kasneje izkazalo da je bil eden izmed njiju poročnik, ki je poveljeval napadu na mejni prehod.

Okoli 16:30 so miličniki z mejnega prehoda po telefonu obvestili četo, da Jugoslovanska ljudska armada zahteva predajo Holmca. Četa se je premaknila bližje stražnici na okoli 200 metrov bližine. Ko je Jugoslovanska ljudska armada s topom ustrelila proti mejnemu prehodu, je četa odprla ogenj proti položajem armade. Streljanje je trajalo približno eno uro in petdeset minut. Četa ni bila dovolj močna, da bi zavzela obmejno stražnico, je pa pomagala pri prenehanju napada na Holmec.

Okoli polnoči je poveljnik čete sodeloval na poveljniškem sestanku na Poljani. Sodelovali so inšpektor Halilovič z milice, stotnik Gorenšek, vodja akcij TO na Holmcu ter stotnik Garnbret, poveljnik protidiverzantske čete. Stotnika Gorenšek in Garnbret sta iz 83. Območnega štaba TO prinesla ukaz o napadu na obmejno stražnico Holmec in skico akcije enot TO. Pooblastila za operativno poveljevanje in koordinacijo je nosil stotnik Maks Gorenšek.

Okoli četrte ure zjutraj, 28.6.1991, so enote TO sestavile več mešanih skupin. Pomembno je bilo, da so se pripadniki TO porazdelili, saj nekateri niso poznali terena. Poveljnik 1. čete koroškega odreda, je eno skupino poslal v smeri proti Rehtu, z ukazom, da napadejo bunker in tako zavarujejo smer Reht – Holmec. Sam prehod Reht je blokiral alpski vod TO. Drugo skupino je poveljnik čete poslal proti kmetiji Gulakovih, kjer je zavzela položaje in si zavarovala hrbet, če bi prišlo do napada ali patroljirana Jugoslovanske ljudske armade iz smeri stražnice Sonjak. Glavnina čete je imela nalogo napasti vzdolž ceste in železnice proti meji.

Slika 5.3: Stanje na mejnem prehodu Holmec, 28.6.1991

Vir: Prebilič in Guštin (2006, 49).

28.6.1991, ob 5:30 zjutraj, je prišlo do glavne akcije. Prvi so streljali iz obmejne stražnice, TO je s streljanjem odgovorila na napad. Streljanje je trajalo približno do sedmih, že prej pa so rešilni avtomobili odpeljali prve ranjene vojake Jugoslovanske ljudske armade. Takrat so pripadniki TO prenehali z ognjem. Največ ranjenih in padlih je imela enota Jugoslovanske ljudske armade na položajih pred skupino hiš, obrnjenih proti kmetiji Kraljevih.

Slika 5.4: Mejni objekt v plamenih, 28.6.1991

Vir: Prebilič in Guštin (2006, 53).

Kmalu po sedmi uri, je do pripadnikov TO prišel gospod I.V., katerega hiša se je nahajala v neposredni bližini obmejne stražnice, z novico, da je okoli karavle vse krvavo in da predlaga pogajanja. Gospod I.V. je do stražnice Jugoslovanske ljudske armade odšel s predlogom TO, da traja prekinitev ognja do osme ure. V tem času naj bi pripadniki Jugoslovanske ljudske armade imeli priložnost, da poskrbijo za svoje ranjence in se povežejo z nadrejenim poveljstvom zaradi pogajanj.

Odgovora iz obmejne stražnice niso dobili vse do 8:10 zjutraj, ko so pripadniki Jugoslovanske ljudske armade sporočili, da so pobrali ranjence in se niso pripravljene pogajati o vdaji. Prva skupina vojakov se je predala ob 10:30, potem, ko je njihov poveljnik Dragan Dragić (le-ta je prispel na Holmec 26. 6.1991 s helikopterjem) pobegnil v obmejno stražnico Strojna. Druga večja skupina vojakov z obmejne stražnice Holmec se je predala okoli pol dveh popoldne. Skupino so sestavljali vojaki, ki so pobegnili do obmejne kmetije in se skrili v kletnih prostorih kmetije. Pripadniki TO so jih odpeljali do kmeta Kralja.

Prva sta v zavzeto obmejno stražnico Holmec vstopila poveljnik voda TO Komprej in poveljnik oddelka Kajžar. Takoj za njimi so prispeli kriminalisti UNZ in stražnico pregledali. Ob 19. uri zvečer, je na obmejni stražnici Holmec zaplapolala slovenska zastava. En vod TO je ostal na stražnici zaradi zavarovanja. Vod pod poveljstvom Pogorevčnika je odšel proti stražnici Sonjak. Tam so se vojaki predali po 16 uri, oficirji so že pred tem zbežali na stražnico Strojna. Stražnico Sonjak je zavaroval en vod 1. čete 62. Koroškega odreda.

Večje težave so pripadniki TO naleteli na stražnici Strojna, ki so jo skušali 29.6.1991 zavzeti. Zastavnik in njegovi graničarji se niso mogli predati zaradi poročnika Dragiča. Zastavnik je poročnika napotil na položaje, kjer je naletel na pripadnike 159. protidiverzantskega voda in se je bil prisiljen predati. Nato so se zastavniki in vojaki predali brez boja.

5.2 POGOVOR Z MAGISTROM ZLATKOM HALILOVIČEM

Magister Zlatko Halilovič trenutno opravlja delo višjega policijskega svetnika v vodstvu Policijske uprave Slovenj Gradec. Po končani srednji šoli za miličnike 1974-78, se je zaposlil na Policijski postaji Ravne na Koroškem. Leta 1986 je diplomiral na Višji šoli za notranje zadeve v Ljubljani in si pridobil strokovni naziv pravnik notranjih zadev. Leta 1999 je diplomiral na Visoki upravni šoli – smer javna uprava in si pridobil strokovni naziv diplomirani upravni organizator, leta 2004 pa magistriral na Fakulteti za državne in evropske študije v Kranju in si pridobil znanstveni naziv magister znanosti s področja državnih in evropskih študij.

V Policiji je zaposlen od leta 1978. V tem času je opravljal različne naloge policista, vodje patrolje in vodje policijskega okoliša. Od leta 1985 do danes je opravljal različna dela in naloge na vodstvenih in vodilnih delovnih mestih v policiji. V letu 1985 je postal pomočnik komandirja PPP Slovenj Gradec, 1986 leta namestnik in komandir PPP Slovenj Gradec, leta 1991 inšpektor za posebne naloge v Inšpektoratu policije PU Slovenj Gradec, leta 2002 poveljnik Specialne enote policije pri Generalni policijski upravi in pomočnik generalnega direktorja policije, leta 2004 direktor PU Slovenj Gradec in leta 2007 policijski svetnik v PU Celje.

Od osamosvojitve Republike Slovenije sodeluje v različnih medresorskih delovnih skupinah pri pripravi sistemske zakonodaje s področja mejnih zadev in tujcev, pri pripravi in izvedbi programov posameznih ministrstev in organov v Republiki Sloveniji za primere ogrožanj z

orožji in sredstvi za množično uničevanje z namenom zagotavljanja systemske zaščite, sodeluje pri opravljanju koordinacije akcije v konkretnem primeru ogrožanja do začetka usklajenega delovanja vseh pristojnih organov ter spremljam stanje na področju ogrožanja z orožji ali s sredstvi za množično uničevanje in pripravljam gradiva za vse organe (obvestila, usmeritve...). Maja 2004 je bil na podlagi sklepa Medresorske delovne skupine za nadnacionalne grožnje, ki jo je imenovala Vlada Republike Slovenije, vključen v skupino ekspertov za nadnacionalne grožnje, ki je pripravila novo strategijo boja proti terorizmu in drugim nadnacionalnim grožnjam.

V nadaljevanju predstavljam povzetek pogovora z mag. Halilovičem.

Aktivnosti policije in TO za zavarovanje državnih meja so se začele konec marca, ko je Predsedstvo Republike Slovenije ustanovilo operativni štab za vodenje izrednih razmer, ki je sestavljal štiri delovne skupine. Ena izmed nalog je bila priprava ukrepov na državni meji in sicer na mejnih prehodih in zeleni meji. Šifra akcije se je imenovala »KAMEN« in je bila razdelala v dveh različicah. Prva je vsebovala 3. stopnje, ki sta jih za Koroško regijo na meji z Republiko Avstrijo v strogi tajnosti pripravila in izdelala organizator MSNZ za Zahodnoštajersko pokrajino za TO in mag. Halilovič za področje policije. Druga različica pa je obsegala vzpostavljanje mejnih prehodov na meji s Hrvaško in varovanje celotne državne meje. To je bil hkrati začetek priprav za izvedbo operacije preprečitve zavzetja mejnih prehodov, ki jih je načrtovala jugoslovanska armada v svojem ukazu za operativno izvedbo povelja z dogovorjenim znakom »GRANICA«.

*Aktivnosti **JA** na stražnicah so se pričele že 1. junija 1991. To pa je hkrati narekovalo pripravo policije za zagotovitev obrambe pred morebitnim spopadom in zavzetjem mejnega prehoda Holmec s strani Jugoslovanske ljudske armade in zatem namestitve delavcev Zvezne carinske uprave in Zveznega sekretariata za notranje zadeve za nadaljevanje del na tem prehodu po odredbi Zveznega izvršnega sveta, ki jo je izdal takratni predsednik ZIS Ante Markovič. Število vojakov, ki so opravljali naloge zavarovanja državne meje na Holmcu, je 25. junija 1991 narastlo s 25 na 60 vojakov. Popolnitev je prišla iz kasarne Celje in sicer vod razvodnikov, ki so prišli na usposabljanje za opravljanje dolžnosti desetarjev pod vodstvom poročnika iz Celja. Ta enota je prišla že 1.6.1991 na stražnico Holmec in izvajala naloge do 10.6.1991. V tem času so v območju okrog stražnice na MMP Holmec izkopal zaklonišča in maskirali posamezna položajna mesta. Od 25.6. od 14.00 ure dalje je zaradi navedenih*

premikov in dopolnjevanja vojakov JLA pričelo opravljati dela na mednarodnem mejnem prehodu Holmec od 15 do 17 policistov.

Dne 27.6. je ob 14.46 uri v bližini stražnice Holmec pristal vojaški helikopter iz katerega sta izstopila komandant čete Dravograd in polkovnik, komandant štaba JLA v Mariboru. Slednji je s seboj prinesel kopijo ukaza z naslovom »Metodični postopak o zatvaranju граниčnog prelaza« podpisano s pečatom poveljstva 5. armadnega območja in V.P. Dravograd Bukovje, brez osebnih podpisnikov tega dokumenta. Po opravljenih razgovorih z vodstvom stražnice je poročnik ostal na stražnici v funkciji koordinatorja celotnega poveljevanja med enoto, ki je bila določena za napad na mejni prehod, kateri je poveljeval komandir stražnice Holmec vodnik I. razreda in enoto, ki je bila določena za obrambo stražnice, kateri je poveljeval poročnik. Ko so slednji skupaj preučili pisno povelje, so takoj za tem po radijski zvezi prejeli ukaz za operativno izvedbo povelja z dogovorjenim znakom »GRANICA«. V ukazu je bilo navedeno, da morajo policisti na mejnem prehodu v 15 minutah po izrečenem ultimatu zapustiti območje mejnega prehoda. V primeru neupoštevanja tega ultimata se moštvo policije moralno destabilizira z dvema opozorilnima streloma iz avtomatske puške in enim opozorilnim strelom iz netrajnega topa, z namenom vplivati na policiste in jih tako opozoriti, da gre za resen napad. Vse to naj bi tudi pogojevalo umik policistov z mejnega prehoda brez spopada. V ukazu je bilo napisano tudi, da se strelja v žive cilje samo pod pogojem, če bo to nujno potrebno.

Ob 16.28 uri so si starešine stražnice Holmec ogledovale zemljišče nad mejnih prehodom, ob 16.50 uri je JLA z eno enoto zasedla položaje okrog mejnega prehoda, druga enota pa položaje okrog stražnice, kmetije Vauh, Podlap in zaselka Dolgo Brdo. Na levi strani mejnega prehoda neposredno ob državni meji z Republiko Avstrijo pa so vojaki JLA postavili mitralješko gnezdo. Ob 17.03 so vojaki pod kmetijo Rižner postavili drugi netrajni top. Obema posadkama je poveljeval neposredno vodnik, ki se je na enem netrajnem topu tudi neposredno bojno udeleževal. Ob 17.07 uri je prišla v bližino mejnega prehoda Holmec delegacija predstavnikov stražnice Holmec, ki je vodji oddelka petnajstih policistov izdala ultimatum, da morajo v 15 minutah zapustiti območje mejnega prehoda Holmec, sicer bodo uporabili strelno orožje in izvedli napad s ciljem zavzetja mejnega prehoda.

Ker se enota policistov po preteku 15 minut ni umaknila s prehoda, so ob 17.46 uri vojaki izstrelili dva opozorilna strela v nadstrešnico mejnega prehoda, ob 17.47 uri pa so pričeli z

rafalnimi streli iz avtomatskih pušk obstreljevati mejni prehod. S topom pa so ustrelili v hrast, ki je stal v neposredni bližini objekta mejnega prehoda Holmec. Po topovskem strelu so vojaki JLA prenehali z obstreljevanjem. Komandir enote policistov na mejnem prehodu Holmec, je o izdanem ultimatu in začetku obstreljevanja takoj obvestil UNZ Slovenj Gradec ter enoto TO in sicer komandirja prve čete 62. koroškega odreda TO. Enota TO je prišla na to območje z namenom, da postavi širšo blokado zavarovanja policistov in MMP Holmec. Ker je navedena četa zamudila z mobilizacijo, ji blokade ni uspelo postaviti, poskušali pa so to storiti okrog 18.00 ure na tak način, da so se odpravili peš po regionalni cesti v smeri MMP Holmec. Ko je to opazila enota za obrambo stražnice, ki ji je poveljeval poročnik., je prišlo med njimi do oboroženega spopada, zaradi česar se je morala enota umakniti na izhodiščni položaj. Ko je poročnik zaznal okrepitve s strani pripadnikov TO, je ukazal komandirju stražnice Sonjak, starejšemu vodniku, da naj pride v pomoč z desetimi vojaki, kar je slednji tudi storil in prispel na stražnico Holmec ob 18.30 uri. To so bile tudi vse bojne aktivnosti JLA tega dne.

Mag. Zlatko Halilovič je od načelnika UNZ Slovenj Gradec Zvoneta Ulceja in načelnika inšpektorata milice Mirka Kokola dobil ukaz, da sestavi enoto policistov za pomoč pri obrambi mednarodnega mejnega prehoda Holmec. Ukaz mu je bil posredovan po sporočilu komandirja enote policistov na mejnem prehodu Holmec, da mu je bil izdan ultimat o zapustitvi oz. prepustitvi mejnega prehoda vojakom JLA. Takoj je sestavil enoto 62 policistov iz aktivnega in rezervnega sestava policijskih postaj Slovenj Gradec, Ravne na Koroškem in policijskih oddelkov Mežica in Črna. S celotno bojno opremo so se odpeljali v penzion Poljana. Polovica policistov je ostala v penzionu, polovica pa je opravljala naloge varovanja. Po zvezi mu je bilo sporočeno, da se poveljniki čet in vodov TO sestanejo ob 20.00 uri v penzionu Poljana. Ker poveljnikov TO ob določeni uri ni bilo na sestanek, je mag. Halilovič v izvidnico poslal svojega namestnika s policistom, da poišče enote TO in jih obvesti, naj pridejo na Poljano. Prvo enoto je ob 21.00 uri našel pri kmetu Praperju v Mežici. Drugo enoto pa je ustavil pri Torčevi žagi, ko je prihajala iz Črne. Komandir enote ni imel nobenih ukazov, niti sam ni vedel kam naj gredo, zato jih je namestnik zaprosil, da se premaknejo na Poljano. Tretja enota je bila na Poljani, vodstvo enote pa v gostilni Topler. Že prej omenjena četa, je ostala na položaju pri Kraljevem križu nad MMP Holmec. Ob 21.00 uri je prišel v penzion Poljana stotnik Maks Gorenšek, ki je dejal, da je dobil s strani območnega štaba TO ukaz, da se zgleda na Poljani in prevzame funkcijo koordinatorja poveljevanja in usklajevanja bojnih aktivnosti enot TO. Poveljniki čet in vodov TO niso bili seznanjeni s položajnimi mesti JLA. S seboj so prinesli črno bele fotokopije specialk območja mejnega prehoda, oboroženi so

bili le z lahkim pehotnim orožjem in niso imeli sredstev zvez. Zaradi konfiguracije terena, ki ga je mag. Halilovič zelo dobro poznal, saj je bil pred leti zaposlen kot policist na mednarodnem mejnem prehodu Holmec, je v dogovoru s poveljnikom TO Zahodnoštajerske pokrajine mag. Viktorjem Krajncem, prevzel usklajevanje aktivnosti med enotami, določenimi za obrambo MMP Holmec. Stotnikom TO je tako mag. Halilovič prenašal vse neposredne ukaze, ki jih je prejemal preko UKV zveze. Na uvodnem sestanku so se s poveljniki TO dogovorili za osnovne bojne aktivnosti. Neposreden dogovor za izvedbo akcije pa je bil dogovorjen za 24.00 uro pri kmetiji Kralj, kjer je bila stacionirana prva četa 62. koroškega odreda TO. V tem času sta mag. Halilovič in njegov namestnik odšla na MMP Holmec, kjer sta seznanila policiste o dotedanjih aktivnostih, komandir enote pa mu je opisal še nekaj novih položajev vojakov JLA, ki so jih v tem času zasedli. Po vrnitvi na Poljano, je mag. Halilovič v pomoč na mejni prehod poslal 20 policistov s štirimi terenskimi vozili in osmimi zaboji streliva za avtomatske puške in puškomitraljeze, s katerimi so bili oboroženi policisti. Tako je bilo na samem mejnem prehodu skupaj 35 policistov.

Ob 24.00 uri se je mag. Halilovič s poveljniki enot TO sestal pri Kraljevem križu. Zaradi nejasnih odločitev razporejanja sil ob izvedbi akcije in celem sklopu ostalih dejstev, ki so bila nujno potrebna za uspešno realizacijo obrambe mejnega prehoda in nevtralizacije ter zajetja pripadnikov JLA, dejstva, da je imel popolne podatke o položajih JLA, ki so mu bili posredovani s strani komandirja policijske enote, in občanov Dolgih Brd, ki so po telefonu sporočali položaje vojakov direktno na policijsko postajo Ravne, komandir pa ga je o tem seznanjal takoj po UKV zvezi, je prevzel koordinacijo nad celotnim poveljevanjem. Vse čas je bil v direktni zvezi s poveljnikom zahodno štajerske pokrajine Krajncem. Od poveljujočih s strani 83. območnega štaba TO za Koroško regijo se ni vključeval v aktivnosti nihče. Po končanem dogovoru je mag. Halilovič odredil, da dva oddelka policije ostaneta na Poljani, kjer zavarujta službena vozila, ob morebitnem spopadu začneta preusmerjati promet in obveščata o morebitnem prihodu JLA v pomoč vojakom na MP Holmec. Z Gorenškom sta sestavila bojne skupine in jim določila minutažo, do katere morajo zasesti položajna mesta. Skupine sta seznanila z lokacijami nasprotnika in lastnih enot ter državne meje z Republiko Avstrijo, razporedila posamezno vrsto orožja po skupinah, dopolnila skupine TO s pripadniki policije in nekaterim dodelila tudi UKV zveze, ki jih je imela milica. Prva skupina s poveljnikom PSD voda TO Kotnikom, je imela nalogo, da zasede koto 529 in pod njo eliminira mitralješko gnezdo pripadnikov JLA, kar je bilo v nadaljevanju ključno za prestavitev trocevnega protiletalskega topa na levi del območja mejnega prehoda v smeri

Avstrije, kjer so lahko pričeli bojno udejestvovati proti stražnici Holmec oz. proti lipi pod kmetijo Rižnar, kjer so vojaki postavili dva netrzajna topa s katerima so obstreljevali MMP. Druga skupina je bila napotena v bližino kmetije Hause, tretja na obronek gozda desno od regionalne ceste v smeri Avstrije, četrta skupina v bližino kmetije Podlap in peta nad kmetijo Rižnar.

S strani poveljnika Krajnca je mag. Halilović dobil ukaz, da morajo položaje zasesti do 04.00 ure in napasti JLA. Sporočil mu je, da se enote TO še zbirajo na položajnih mestih, zato to ne bi bilo mogoče in mu predlagal, da se izvrši zasedba položaja do 04.30 ure. Na podlagi tega je bilo dogovorjeno, da se odpre ogenj ob 04.30 uri. Ker se tudi do 04.30 ure enote TO niso dopolnile, se je zasedba predvidenih položajnih mest precej zavlekla. Med samo postavitvijo sosednjih mest, pa je ob 04.50 uri skrajni levi ostrostrelec JLA vojak Š. R., samoiniciativno sprožil strel proti enemu od pripadnikov TO, ki se je približeval položajnemu mestu, takoj za njim pa so bili sproženi trije rafali na četrto skupino TO iz vojaške zasede pri kmetiji Podlap. Enote TO in policije do 05.20 ure niso odgovarjale z orožjem. Ob tem času pa sta bila zoper izstreljena dva rafala iz avtomatskega orožja in en posamični strel na tretjo skupino.

Ob 05.30 uri je enota JLA določena za napad na MMP, pričela streljati na policiste, ki so bili določeni za obrambo MMP. To je bil tudi povod za pričetek srditega spopada, ki se je končal ob 10.50 uri. Ob 05.39 uri je vodnik JLA streljal z netrzajnim topom na mejni prehod in poškodoval carinski del mejnega prehoda. Ob 05.44 uri je bil prvi poziv z mejnega prehoda, da rabijo reševalno vozilo, s katerim je bil kasneje prepeljan rezervni policist, ki je dobil napad ledvičnih kamnov. Ob 05.45 uri se je začelo ponovno intenzivno obstreljevanje obeh vojskujočih se strani. Ob 06.04 uri je Gorenšek želel postaviti trocevni protiletalski top na levo stran z namenom, da onesposobi netrzajne topove pri kmetiji Rižnar, vendar mu tega ni uspelo zaradi položaja vojske, ki je pokrivala ta del območja. Ob 06.06 uri so dobili sporočilo, da je en vojak mrtev, ob 06.45 uri pa, da sta mrtva še dva vojaka. Takoj za tem obvestilom so posamezni vojaki s stražnice Holmec želeli pogajanja, o čemer je mag. Halilović obvestil poveljnika PSTO Krajnca, ki pa pogajanj ni dovolil. Ob 07.54 uri je s strani komandirja Sereca dobil obvestilo, da prihaja iz stražnice Reht v pomoč vojakom JLA na stražnico Holmec 40 vojakov. Navedenih 40 vojakov je vodil pridodani starešina JLA albanske narodnosti iz Celja, ki se je zaradi nepoznavanja terena izgubil in z enoto zašel preko državne meje v Republiko Avstrijo. Ko je to ugotovil, se je z enoto vrnil na stražnico Reht, mag. Halilović pa je poveljniku TO Horjaku naročil, da postavi zasedo in onemogoči morebiten

prihod navedenih vojakov v pomoč. Poveljnik TO je s svojo četo zasedo uspel postaviti v zelo kratkem času in s tem zagotovil, da morebiten prihod pomoči JLA na stražnico Holmec ne bi bil mogoč.

Ob 08.04 uri so vojaki JLA po prejetem obvestilu, da jim pride v pomoč še 100 vojakov iz oklepne motorizirane kolone, ki se je približevala Dravogradu (navedena kolona je prebila blokado pri Boštjanu in nadaljevala pot proti Dravogradu), pričeli s silovitim obstreljevanjem na območje mejnega prehoda in na položaje enot TO, ki so obkolile območje. Posledica tega obstreljevanja je bilo obvestilo ob 08.06 uri, da sta dva policista ranjena, ob 08.26 uri pa da sta dva ranjena policista mrtva, eden pa ranjen. Od tega časa naprej so reševalna vozila na območje mejnega prehoda Holmec vozila v kratkih časovnih zaporedjih in odvažala ranjene, tako policiste kot pripadnike JLA.

Enote TO so pri kmetiji Kralj v tem času postavile trocevni protiletalski top na levo stran in začele z vso močjo obstreljevati območje stražnice Holmec, skupina pripadnikov TO z ročnimi minometalci pa je pričela obstreljevati stražnico Holmec. Ob 09.55 uri je bil zadet objekt mejnega prehoda z netrzajnim topom, ki je zagorel, tako, da so se morali policisti, ki so bili v zgornjih prostorih objekta, umakniti v klet objekta. Ob 10.11 uri je policist po UKV zvezi sporočil, da je ogroženost v objektu zaradi razširitve požara takšna, da morajo policisti zapustiti objekt in če to lahko storijo takoj. Mag. Halilovičev odgovor je bil, da naj počakajo nekaj minut, da odprejo koncentrični ogenj z vseh položajnih mest. Izdal je povelje za koncentrični ogenj z vsega razpoložljivega orožja ob 10.15 uri in policistom z območja MMP Holmec sporočil, da se lahko umaknejo proti železniškemu viaduktu za mejnih prehodom.

Umik policistov je uspel. Ob 10.50 uri pa so se končali spopadi s pripadniki JLA, ko se je predala glavnina z vodnikom Šabičem na čelu. Nekaj vojakov se je zateklo v kleti bližnjih kmetij kjer so čakali na predajo, desetim vojakom skupaj s poročnikom S. Z. in D. D. pa jim je uspelo pobegniti iz obroča v smeri karavle Sonjak, kjer so se vojaki ob 16.00 uri predali pripadnikom TO, poročnika pa sta se predala naslednjega dne na karavli Strojna, kamor sta se zatekla. Ugotovili so, da del vojakov orožja med spopadom sploh ni uporabljalo in da so se želeli predati enotam policije in TO že dne 27.6.1991 zvečer, kar sta jim z grožnjami preprečila zlasti poročnik S. Z. in vodnik Š. H. Zaradi govoric, da sta poročnika S.Z. in D. D. tudi streljala vojake, ki so se želeli predati, smo to posebej preverjali in ugotovili, da za to ni nobenih dokazov, saj nobena od ran mrtvih in poškodovanih vojakov ni bila prizadejana od

zadaj. Prav tako tega ob podrobnem zbiranju podatkov od ujetih vojakov ni potrdil nihče od njih. Vsi vojaki in oficirji so bili kot vojni ujetniki prepeljani v zbirne centre. Ker pri spopadu ni bilo zaslediti prekoračitev veljavnih pravil oboroženega spopada med dvema vojskujočima se stranema po mednarodnem pravu zoper nikogar ni bila podana kazenska ovadba.

Med spopadom je umrlo pet oseb, devet oseb je bilo huje telesno poškodovanih, pet oseb pa je bilo lažje telesno poškodovanih.

Pogovor z mag. Halilovičem sem zaključila z vprašanjem: Kakšen je bil po vašem mnenju prispevek policije in TO k ubranitvi mejnega prehoda Holmec? Njegov odgovor se je glasil :
»Posebej bi rad opozoril, da se policija kljub grožnjam in začetnemu napadu na objekt mejnega prehoda ni umaknila, tega niso storili niti takrat, ko je objekt že močno gorel, odločno so se uprli z orožjem v roki in dosegli , da je ta prehod ostal v rokah slovenskih policistov. S tem pa je bil tudi v celoti realiziran ukaz predsedstva R Slovenije, ki nam je nalagal dolžnost, da mejne prehode ne smemo predati JLA.

Pripadniki TO in policije smo na tem bojišču dokazali, da smo sestavni del obrambnih sil slovenskega naroda. S svojim profesionalnim pristopom in dobro vzpostavljenim sistemom delovanja sredstva zvez, ki se je pokazal kot ključni faktor poveljevanja, organiziranja, udejevanja in zavzetja stražnice Holmec pa smo dosegli, da smo izbojevali prvo bitko v spopadu s pripadniki JLA, kar je bistveno vplivalo na nadaljnje odločitve operativnega štaba Predsedstva R Slovenije za obrambo suverenosti in neodvisnosti R Slovenije. V spopadu na Holmcu je sodelovalo do celotne dopolnjenosti vseh enot 346 pripadnikov milice in teritorialne obrambe.«

6 MEDIJI

O vlogah in nalogah, ki jih imajo mediji v družbi, je bilo že veliko povedano, zato bom naštel le nekatere vloge, ki jih imajo mediji v družbi: vzpostavljanje in artikuliranje javnosti, socializiranje občinstva, funkcija javnega nadzora ter legitimacijska funkcija. Vloge medijev so odvisne od medijskega sistema, v katerem delujejo mediji, medijski sistem pa je odvisen od političnega sistema. Tako naj bi bila v demokraciji najpomembnejša funkcija medijev, npr. funkcija artikuliranja in vzpostavljanja javnosti, v komunističnem medijskem sistemu pa naj bi bile funkcije množičnih medijev reducirane na »javno (re)prezentiranje, propagiranje in legitimiranje političnih odločitev« (Splichal in Vreg 1986, 31).

V demokratični družbi je vloga medijev zelo pomembna. Mediji v tem kontekstu predstavljajo demokratično politično javnost, ki je posrednik med politiki in državljani, med vladajočimi strukturami in civilno družbo. Svoboda medijev in svoboda izražanja mnenj sta dve temeljni značilnosti, s pomočjo katerih razlikujemo demokratične in totalitarne družbe. V demokratičnih družbah mediji niso pod vplivom države, temveč morajo biti ovira avtoritarnim političnim ambicijam in sredstvo za demokratizacijo družbe (Keane 1992, 118).

V totalitarnih režimih mediji niso svobodni, so pod močnim vplivom vladajočih struktur, ki ne dopuščajo svobodo, neodvisnost in avtonomnost medijev in jih skušajo v čim večji meri podrediti svojim ciljem in interesom. V demokratičnih družbah sta temeljni človekovi pravici pravica do javnega informiranja in pravica do svobodnega izražanja mnenja. Javni mediji morajo omogočati kroženje različnih stališč in idej, prispevati k ustvarjanju svobodne in demokratične družbe in samostojnih mislečih ljudi. Za javne medije ima John Keane tiste medije, ki »bi morali stremeti k omogočanju resnične skupnosti življenjskih oblik, okusov in mnenj, h krepitvi pluralnosti državljanov, ki jim ne vladajo ne despotske države ne tržne sile.« (Keane 1992, 118).

Sodobnega sveta si skorajda ne moremo več predstavljati brez medijev, saj so ena najpomembnejših institucij v družbi. Za čas osamosvojitvene vojne, pa bi lahko trdili, da je Slovenija najprej bila medijsko vojno – in sicer slovenski mediji so poskušali ustvariti pozitivno, ugodno medijsko ozračje, ki je podpiralo odcepitev, vendar ne toliko zaradi slovenskih državljanov, ki so se za odcepitev množično izrekli, kot za tujino, kjer odcepitvi množična javnost ni bila naklonjena.

Pomena medijev so se brez dvoma zavedale politične garniture v vseh bivših jugoslovanskih republikah, ki so se znašle v realizaciji projekta ustvarjanja lastnih nacionalnih držav. Zato je bil projekt zasedbe medijev med prvimi nalogami novo izvoljenih vladajočih strank.

Leta 1986 je predsednik zvezne vlade postal Branko Mikulić. V tem času sta se v Srbiji in Sloveniji dokončno uveljavili dve nasprotujoči si politični kulturi. Med njima ni bilo več nobene možnosti za sporazum. Konflikt je izhajal iz različnih življenjskih izbir, ki sta se razlikovali predvsem v političnih in gospodarskih usmeritvah. Srbi so se zavzemali za avtokratično, vase zaprto Jugoslavijo ter hkrati spodbujali srbski nacionalizem. Slovenci so se želeli odpreti Evropi in svetu. Želeli so razviti civilno družbo in se vključiti v integracijske in politične tokove Zahodne Evrope.

Ključna točka, ki je vodila do priznanja odprtega konflikta, je bila izdaja 57. številke Nove revije v letu 1987 z naslovom »Prispevki za slovenski nacionalni program«. Skupina izobražencev se je zavzemala za demokratično in pluralistično družbo, ki bi spoštovala suverenost naroda. Postavili so celo tezo o pravici do samoodločbe in osamosvojitvi Slovenije v primeru, da Jugoslavija ne bi spoštovala suverenosti naroda. Vendar je bilo razmišljanje o morebitni osamosvojitvi Slovenije objavljeno prezgodaj, zato so avtorje obsojali celo liberalisti znotraj ZKS. Drugod po Jugoslaviji so v tem prispevku videli neposredno provokacijo. Tudi Mladina je objavljala zelo provokativne članke, predvsem v zvezi z Jugoslovanska ljudska armada. Vendar je bilo slovensko politično vodstvo do Mladine popustljivo. S takšnim popuščanjem se je Slovenija začela bistveno razlikovati od ostalih jugoslovanskih republik. Hkrati pa se je permissivni slovenski medijski sistem začel močno razlikovati od jugoslovanskega medijskega sistema in medijskih sistemov ostalih socialističnih držav (Klemenčič 2003).

Slovenski tisk je ob koncu osemdesetih, v času, ko se je Slobodan Milošević boril za oblast v Srbiji, pisal precej več in ostreje o razmerah v Srbiji kot pa tedanji srbski tisk (ki je čakal na razplet razmer) o Sloveniji. Slovenski tisk je neusmiljeno kritiziral Miloševićeve brutalne čistke in njegovo podrejanje medijev. Seveda je potem discipliniran srbski tisk pod taktirko novih, Miloševiću zvestih urednikov z vsemi topovi udaril nazaj (Repe, 2001).

Evropska javnost, pravzaprav kar svetovna javnost ni bila naklonjena osamosvojitvi Slovenije. K sreči so bili slovenski mediji že osvobojeni jugoslovanske nadvlade, tako da so

lahko že pred vojno ustvarili ugodno medijsko ozračje. Zvezdan Martič, takratni novinar Radio Televizije Slovenija, je v intervjuju 15 let po vojni dejal: »Konca osemdesetih in začetka devetdesetih se spomnim kot novinarsko zelo svobodnega obdobja, saj je ena opcija odhajala, druga pa prihajala in se nobena ni počutila dovolj močne za hujše pritiske.« (A. J. 2006).

Med vojno je imela slovenska vlada tiskovno središče v Cankarjevem domu, kjer so zabeležili podatek, da je dogodke spremljalo 170 domačih novinarjev, 70 iz drugih držav bivše Jugoslavije in 250 tujih novinarjev (Toškar 1991, 1).

6.1 POROČANJE MEDIJEV

Nekega konsistentnega, kronološkega poročanja o bitki na Holmcu v pisanih medijih na žalost ni. Razumljivo je, da je geografska lega in cestna povezava Koroške onemogočila delo novinarjev v že tako kriznem času. Obstajajo krajši članki in poročila o žrtvah. Posnetki s Holmca, ki so se pojavljali na takratnih televizijskih poročilih so bili večinoma amaterski in posojeni iz osebnih arhivov dejanskih udeležencev. Takoj po dogodku je bilo tudi televizijsko poročanje ažurnejše. Najbolj konsistentno in natančno so o dogodku na Holmcu poročali novinarji Koroškega radia. Gospod Danilo Vute, sedanjí direktor Koroškega radia in takratni novinar je v pogovoru o bitki za Holmec dejal, da so jih v uredništvo poklicali s štaba TO, in jih opozorili, da bi bilo mogoče dobro omiliti tako natančno poročanje, saj so poveljniki Jugoslovanske ljudske armade prav tako poslušali njihovo poročanje in tako predvidevali njihove premike. Med raziskovanjem virov sem prišla do ugotovitve, da bi bila interpretacija dogodka najbolj natančna in podrobna ravno iz posnetkov oddajanja Koroškega radia, vendar so zaradi preteklega časa in digitalizacije medijev arhivi praktično nedostopni.

V diplomski nalogi se bom tako oprla na poročanje lokalnega časopisa Prepih, natančnejše članek Mira Petka, ki je nastal nekaj dni po bitki za Holmec. Edini je povzel dogajanje na Holmcu in po vsej Koroški nekaj dni po dogodkih, kasneje pa zgodbe podprl tudi z ganljivo fotodokumentacijo. O nekem objektivnem poročanju v tem primeru ne moremo govoriti, saj so vsi članki napisani z osebno noto, intervjuvanci v člankih pa po vsej verjetnosti prijatelji ali vsaj znanci zapisovalcev.

V zapisih, kot tudi iz intervjujev je bilo razvidno, da so novinarji sodelovali s policijo in TO, predvsem pa izčrpno poročali civilnemu prebivalstvu. Prav tako poročanja ne moremo umeščati v demokratični ali totalitaren okvir, niti ne moremo trditi, da je šlo za propagandno pisanje.

Dopisnik časopisa Miro Petek je za časopis Preprih napisal:

Na Holmcu sem prvič začutil vojno. Doslej so bile le vaje, tokrat pa je šlo zares! Okolica gostilne in okrog »Kralovega križa« je bilo območje, ki je še zagotavljalo varnost. Na položaju sem že srečal snemalca TV Slovenija Gašperja Starca, ki je bil navdušen nad lokacijo, saj je lahko v objektiv ujel karavlo, carinsko poslopje in položaje, kjer je potekala bitka. Streljanje – predah – streljanje – reševalno vozilo – streljanje – streljanje – reševalno vozilo. Ravenski reševalci so bili pogumni, da so se spuščali na fronto tudi ob navzkrižnemu ognju, še posebej v luči tega, ker Jugoslovanska ljudska armada povsem ignorira mednarodne oznake Rdečega križa. Saj ji te oznake služijo za prevažanje oficirjev ali kakšno umazano nakano in ni ga Slovenca, ki bi tem ljudem še verjel. Tihožitje na Poljani : dva rešilca in mrliško vozilo. Še pet ali nekaj let več pa smo se na taisti Poljani rokovali, poljubljali s predstavniki pobratenih občin (tudi velikosrbskih) in jugoslovansko generaliteto, ki je na Koroško (še posebej na kmečki turizem) zelo rada zahajala. Kakšen obrat! Danes predsedstvo ravenske občine daje pobudo , da na območje te občine nima vstopa nobena oseba, oblečena v to uniformo, ki je Koroški v nekaj dneh povzročila veliko zla. Korošcem se je vtisnila v zavest sirena za zračni napad, zvok rešilnega vozila, jok mater in otrok, in tega šoka ni mogoče kar tako izbrisati (Petek 1991, 7).

Novinar Koroškega radia Marko Vrečič je za časopis Preprih opisal kako so na radiu doživeli agresijo:

Tvegam, da me obtožijo skrajnega cinizma, toda treba je ugotoviti, da je jugoslovanska armada s svojim politično popolnoma zgrešenim vojaškim nastopom v Sloveniji dala obilico dela slovenski radiodifuziji prav na začetku sezone kislih kumaric. Tudi na Koroškem radiu ni bilo nič drugače. Namesto, da bi v tem času merili temperaturo vode v bazenih, z glasbenimi oddajami zabavali mladež na počitnicah, z nagradnimi igrami pa nekoliko starejše, smo poročali o razburljivih dogodkih s fronte. Namesto običajnih 64 ur programa, kolikor bi oddajali od četrтка pa do naslednjega petka, je bil naš oddajnik prižgan 101 uro, dežurstva pa se je nabralo še za nekaj ur več. Informacij, ki bi jih sicer

iskali z lučjo pri belem dnevu, je bilo toliko, da jih še do nadaljnjega nismo zmogli natančno prešteti (Vrečič 1991, 21).

O oblikovanju programa je zapisal naslednje: Za formalne odločitve kajpak ni bilo časa, intuitivno pa so iz programske sheme odpadle najprej rubrike, ki s položajem niso imele prave veze, od horoskopa, pa do komercialnih javljanj in iger (Vrečič 1991, 21).

Da je bilo sodelovanje med radijskimi postajami solidarno in uspešno, priča naslednji zapis:

Prvi in drugi dan je bila solidarnost med slovenskimi radijskimi postajami velika. Nastala je prava agencijska mreža, po kateri smo izmenjevali podatke. Dokler se nismo vsi skupaj priključili edinemu preostalemu radijskemu programu Radia Slovenija, smo torej obveščali o dogodkih iz cele republike tako rekoč iz prve roke. Odločitev, da prenašamo Radio Slovenija in po potrebi vključujemo domače informacije, je, brez lažne skromnosti, nastala prav na Koroškem radiu. Ko je to objavil Radio Slovenija, so vse lokalne postaje v republiki v eni uri prešle na podoben režim oddajanja (Vrečič 1991, 21).

Seveda pa so v prvi vrsti skrbeli za informiranje poslušalcev, pri informativnih oddajah pa niso videli smisla čakati z novicami, ampak so poslušalce obveščali sproti.

Državni mediji torej o samem dogodku niso obširno poročali, saj je precejšnjo vlogo igrala tudi krajevna oddaljenost.

Kot protiutež osebemu pisanju novinarja lokalnega časopisa sem iskala članke, ki so se tiste dni pojavljali na državni ravni. Zaradi težje dostopnosti arhivov sem tako izbrala časopis *Delo*. Prvi članek, ki se je nanašal neposredno na Koroško in na mejni prehod Holmec je bil objavljen v delu 29. junija 1991. V kratkem članku na tretji strani novinar Ivan Praprotnik opisuje dogodke na Holmcu :

Na Holmcu so po nepreverjenih podatkih padli dva rezervna policista in en vojak Jugoslovanske armade. Pri prebegu na stran Teritorialne obrambe je bil tudi neki slovenski fant, imena ni hotel povedati, ki je rekel, da so jim starešine ukazale streljati na »vse živo«. Fant je pripadnikom TO prisegel, da na svojo »pravo vojsko ni izstrelil nobenega naboja«. Dodal je tudi, da so jih oficirji dobesedno ustrahovali (A.J. 1991).

Drugi članek istega novinarja v Delu, ki se prav tako neposredno navezuje na dogodek na mejnem prehodu Holmec je bil objavljen 2. julija 1991. Naslov članka je Koroška se je poslovila od svojih junakov, članek pa na kratko opisuje takratno stanje na Koroškem in seveda poimensko navaja padle v boju za mejni prehod Holmec.

V enem najpomembnejših tiskanih medijev v Sloveniji torej konkretnejšega poročanja o bitki na Holmcu ni bilo. Je pa res, da so takrat v Sloveniji bili popularnejši in lažje dostopni v času vojne drugi mediji. Vsa Slovenija je poslušala radio in skrbno spremljala poročila po televiziji.

6.2 DOGODEK PO DOGODKU

Kasnejše interpretacije bitke na Holmcu v medijih, po letu 1991, so se pričele pojavljati v bolj negativni luči.

Po osmih letih, torej 1999 je izbruhnila afera Vič – Holmec, natančneje s člankom Bojana Budje v Slovenskih novicah, v kateri naj bi bil storjeni vojni zločin na območju nekdanje Jugoslavije. V prvem članku je bilo govora o ropanju prostocarinskih prodajalen in prikrivanju le-tega s strani policije. Temu je sledila cela serija člankov, med drugimi tudi za uboj treh pripadnikov JLA pri mejnem prehodu Holmec 28. junija 1991, ki naj bi ga zagrešili pripadniki slovenske Teritorialne obrambe.

Afera je bila medijsko politični konstrukti in s samim dogodkom dejansko ni bila povezana, pač pa z določenimi osebami vključenimi v dogajanje.

22. aprila 1999 je komisija notranjega ministrstva izdala t.i. Gričarjevo poročilo, v katerem je ovrgla obtožbe o vojnih zločinih hkrati pa je ugotovila, da namen afere ni bila diskvalifikacija policistov, temveč državnega podsekretarja Marka Pogorevca, ki je med osamosvojitveno vojno na Holmcu poveljeval policistom. V sklopu afere je bila vložena interpelacija proti takratnemu notranjemu ministru Mirku Bandlju zaradi raznih očitkov in kritiziranje slovenske osamosvojitvene vojne, ki so v času afere prišle s strani notranjega ministrstva. Interpelacija je bila uspešno izglasovana 16. februarja 1999.

Gričarjevo poročilo je dobilo oznako zaupno.

Leta 2006 so se mediji zopet obširno razpisali o dogajanju na Holmcu, tokrat zaradi poročanja beograjskega dnevnika Blic. Na podlagi videoposnetka avstrijskega novinarja in izjavi predsednice Helsinškega monitorja Slovenije Neve Miklavčič Predan, je Srbsko tožilstvo za vojne zločine v Beogradu sprožilo postopek zaradi umora treh vojakov na Holmcu. Kasneje se je izkazalo, da so vsi trije vojaki živi.

Mediji so igrali veliko vlogo pri odkrivanju raznih afer, kjer pa ni šlo za diskreditacijo dogodka, temveč politično obračunavanje posameznih subjektov, ki so v dogodku sodelovali in politično obračunavanje s takratno vlado.

7 SKLEPI IN ZAKLJUČEK

Zaradi ustanovitve lastne države, družbenopolitičnih sprememb v osamosvojeni državi, odpiranja v Evropo, političnega pluralizma ter vrste drugih sprememb je leta 1991 nastala potreba po vzpostavitvi sodobnega, učinkovitega in racionalnega sistema nacionalne varnosti in obrambe. Slovenija je zaradi »bahanja« Beograda pričakovala napad. Že pred osamosvojitvijo so s kljubovanjem JLA k predaji orožja pokazali odločnost in pripravljenost k ubranitvi domovine – tako politični vrh kot TO in takratna milica.

Prav tako je novo nastala demokratična država omogočila bujen razcvet medijske kulture. Ravno ta naprednost je omogočila hitro poročanje iz mesta dogodka, javljanje slovenskih politikov in spremljanje reakcij tujine, predvsem pa samostojno prikazovanje spopadov. Zato so bili glavna tarča letalskih napadov prav televizijski in radijski oddajniki.

Upornost, odločnost in medsebojno povezanost so Korošci pokazali tudi v vojni za Slovenijo (Oder 2000, 49). Spopad, ki je bil za pripadnike milice in TO na Koroškem ognjen krst, je bil kljub primanjkljaju orožja, streliva in zvez izpeljan učinkovito. Tesno sodelovanje vseh udeležениh, je omogočilo zmago na Holmcu.

Na operativno vodenje in poveljevanje enotam TO v Koroški pokrajini so vplivali nekateri dejavniki, ki jih ni bilo mogoče vnaprej načrtovati, temveč so bili predmet trenutne presoje in odločitev.

Psihološki dejavnik: prepričanje vsakega posameznika, da mora uporabiti orožje za lastno zaščito in izvedbo bojne naloge. Pri tem je bil odločilen prvi strel. Posebej je bil izražen strah pri ogroženosti iz zraka. Posebnosti so se pokazale v enotah tudi po prvih ranjenih in prvem mrtvem. Kako bodo reagirali posamezniki, od vojakov do starešin, ni bilo mogoče zagotovo predvideti (Korent 2006, 37).

Psihološki dejavnik ni bil prisoten samo pri spopadu, temveč je igral odločilno vlogo tudi pri takratni drži politikov, pri vztrajanju kljub nespodbudnim odzivom Evrope. Pokazal se je pri samoinciativi ljudi, torej civilne družbe, pri njihovem sodelovanju, pri njihovi volji, da ubranijo svojo domovino. Medijsko poročanje je bilo tako na eni kot na drugi strani prežeto s čustvi. Kar nekaj primerov je, ki opisujejo, da je Slovenija najprej bila medijsko bitko.

Čas, kraj in oblika oziroma način spopada: v prvi fazi demonstracije oborožene sile Jugoslovanske ljudske armade je bila enotam TO dovoljena uporaba orožja le v primeru, če zvezna vojska prva uporabi sredstva za bojno delovanje. Nedorečenost tega načela, ki je bilo namenjeno predvsem dokazovanju mednarodni javnosti, kdo je napadalec, je hkrati pozitivno in negativno delovala na pripadnike TO. Pozitivno zato, ker ni bila že v prvi fazi izražena vsa ognjena moč TO, kar bi lahko vplivalo na povračilne ukrepe Jugoslovanske ljudske armade. Negativno pa zato, ker niso bile izražene vse taktične oblike prepadnih in zasedenih bojnih delovanj (Korent 2006, 37).

Večkratne prekinitve ognja zaradi uresničevanja premirja oziroma pogajanj: po vsakem premirju je veljalo načelo, da enote TO ne bodo prve ognjeno delovale. Prav tako so dosledno upoštevala načela mednarodnega vojnega prava, predvsem pri dajanju prve pomoči in evakuaciji ranjencev (Korent 2006, 37).

Slovenski rešilci so pridno odvažali ranjence z obeh strani. TO je skušala čim bolj upoštevati načela mednarodnega vojnega prava, medtem, ko so se oficirji Jugoslovanske armade posluževali drugačnih metod npr. prevažanje oficirjev v helikopterjih rdečega križa in podobno.

Tehnična premoč: opremljenost enot JLA z oborožitvenimi sredstvi, sredstvi zvez, optičnimi namerilnimi napravami za nočno opazovanje, okrepljenost ter popolna zračna kontrola, so bili bistveni prednostni elementi enot JLA, omejenost v samostojnosti odločanja glede na položaj

na bojišču, reorganizacija TO, število subjektov vodenja in poveljevanja pa njihova slabost (Korent 2006 :37).

Teh nekaj dejavnikov sem povzela zaradi pomembnosti različnih akterjev in njihovega doživljanja agresije na Slovenijo. Skozi potek raziskovanja zgodovinskih zapisov in medijskih prispevkov sem prišla do zaključka, da v vojni za Slovenijo ni bilo »vodilnega« akterja. Prav tako je bila agresija na Slovenijo plod dolgega in vztrajnega odmikanja slovenske politične kulture od jugoslovanske. Toleriranje medijskih poročanj s strani slovenskega političnega vodstva, toleriranje civilne iniciative in nekaj punt slovenskih intelektualcev, so vodili do organiziranja slovenske politične elite.

Pri iskanju literature sem opravila kar nekaj pogovorov, ki pa se niso veliko razlikovali od uradnih zgodovinskih zapisov. Vsi udeleženci (direktor Koroškega radia, kustos Koroškega pokrajinskega muzeja – nekdanji rezervist, novinarji koroškega radia, okoliški kmetje) pričajo o povezanosti, sodelovanju in medsebojni pomoči vseh akterjev.

Kot vedno so se pri raziskovanju literature in po pogovorih z udeleženci pojavila nova vprašanja in nove možnosti raziskovanj in analiz. Na državni ravni seveda podrobnejši pregled vseh političnih odločitev ter strategijo TO. Sama sem zaradi omejenosti dostopa upoštevala tiskane medije in radio, medtem ko je kar nekaj tudi televizijskih poročanj in prispevkov.

Na lokalni ravni bi bil zanimiv podrobnejši vidik civilnega prebivalstva in njihova samoiniciativna organiziranost. Prav tako lokalnih javnih služb in njihova organiziranost.

Če odgovorim na svoji raziskovalni vprašanji: kako so doživljali in interpretirali dogodek posamezni akterji ter v kakšnem odnosu so bili akterji in kako je sodelovanje potekalo, dobim dokaj enak odgovor. Delovanje v milici, teritorialni obrambi in medijih je potekalo ažurno, prav tako je svojo vlogo kvalitetno in hitro opravilo civilno prebivalstvo, ki je zaradi naključij ali pa po lastni volji sodelovalo pri bitki na Holmcu.

Ne glede na poklic, ki so ga v času okupacije Slovenije opravljali, so tako udeleženci kot kasneje pisci zapisov težko ostali objektivni, tako da so vsa pričevanja in zapisi subjektivni, nikakor pa ne pomanjkljivi v podajanju objektivnih, tehničnih podatkov v zvezi z dogodkom,

saj so se vsi akterji zavedali pomembnosti le-teh. Prav tako so akterji med seboj sodelovali, tako z informacijami kot z materialnimi dobrinami, saj so vsi težili k istemu cilju – zaustavitev agresije na republiko Slovenijo. Zato lahko zagotovo trdimo, da je sodelovanje akterjev Republike Slovenije, njihovo nesebično sledenje interesu varnosti državljanov, ter tudi čustveno reagiranje na določene situacije omogočilo, da danes živimo v svobodni državi.

8 LITERATURA

1. A. J. 2006. *Slovenija je najprej bila medijsko vojno: novinarji RTV Slovenija o poročanju med osamosvojitvijo*. Dostopno prek: http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=33&c_id=111812 (2. junij 2008).
2. *Analiza bojnega delovanja 8. PŠTO v času od 26. VI. Do 15. VII. 1991 z dne 17. VII. 1991*
3. Bukovnik, Anton. 2002. *Sever*. Ljubljana: Zveza policijskih veteranskih društev Sever.
4. Clausewitz, Carl von. 2004. *O vojni*. Ljubljana: Studia humanitatis.
5. Čelih, Pavle. 2004. Postopki in metode delovanja milice med osamosvojitveno vojno. *Vojaška zgodovina* 5 (1/04–7): 72–83.
6. Debeljak, Biserka. 2005. *Muzej organov za notranje zadeve: katalog in zapiski o zgodovini muzeja, muzejskih predmetih in ljudeh, ki so ga ustvarjali*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve.
7. Gorenšek, Maksimiljan. 2001. Pogled v leto 1991. *Vojaška zgodovina* (posebna številka *Vojna za Slovenijo 1991*) 2 (2/01–4): 107–140.
8. Grad, Franc, Igor Kavčič, Ciril Ribičič in Ivan Kristan. 1996. *Državna ureditev Slovenije – druga in spremenjena izdaja*. Ljubljana: Časopisni zavod Uradni list Republike Slovenije.
9. Halilović, Zlatko. 2008. Intervju z avtorico preko elektronske pošte. Ljubljana, 7. junij.
10. Janša, Janez. 1991. Leto dni pozneje. *Revija Obramba* 23 (4): 5.
11. Jež, Boris. 1993. *Yu, nikoli več: bela knjiga o razpadu Jugoslavije*. Ljubljana: Slon.
12. Jordan Grant in Schubert Klaus. 1992. Introduction. A preliminary ordering of policy networks labels. *European Journal of Political Research* 21 (1–2): 1–27.
13. Keane, John. 1992. *Mediji in demokracija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
14. Klemenčič, Iztok. 2003. Več kot le revija. *Mladina*, 27. januar. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/mednik/200304/clanek/novarevija/> (18. februar 2010).
15. Korent, Jože. 2006. *Koroška v vojni 1991 : delovanje teritorialne obrambe, policije in civilnih struktur*. Slovenj Gradec: OZVVS Mislinjske doline.
16. Krajnc, Viktor. 2007. *Naše korenine Leto 1991 – čas osamosvajanja, groženj in vojne*. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, Vojaški muzej slovenske vojske, Defensor.

17. Mikulič, Albin. 2005. *Uporniki z razlogom*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, Slovenska vojska, PDRIU – Vojaški muzej.
18. Mikulič, Andrej. 2006. Pot k osamosvojitvi Slovenije. *Slovenska vojska* 10–13 (12. maj).
19. Oder, Karla. 2000. *Prelomno uporno stoletje Koroške*. Ravne na Koroškem: Območni odbor zveze borcev NOB Mežiške doline; Ravne na Koroškem: Koroški muzej.
20. Petek, Miro. 1991. Vojna na Koroškem. *Prepih* 6–9 (18. julij).
21. Petrović, Petar in Miroslav Petrović, ur. 1981. *Vojni leksikon*. Beograd: Vojno izdavački zavod Vuk Karadžić; Ljubljana: Mladinska knjiga.
22. Prebilič, Vladimir in Damijan Guštin. 2006. *Boj na Holmcu 27.-28. Junij 1991 in Koroška v vojni za obrambo neodvisnosti Republike Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
23. Repe, Božo. 2001. Prelomna osemdeseta. *Vojaška zgodovina* (posebna številka Vojna za Slovenijo 1991) 2 (2/01 - 4): 8–9.
24. Sarkesian, Sam Charles in Robert E. Connor Jr. 1999. *The Us Military Proffesion into the 21.st Century*. London; Portland: Frank Cass.
25. Slapar, Janez. 2004. Vodenje in poveljevanje v teritorialni obrambi med osamosvojitveno vojno: predstavitev praktičnega delovanja z vidika poveljujočega. *Vojaška zgodovina* 5 (1/04–7): 84–89.
26. Silber, Laura in Allan Little. 1996. *Smrt Jugoslavije*. Ljubljana: Co Libri.
27. Splichal, Slavko in France Vreg. 1986. *Množično komuniciranje in razvoj demokracije*. Ljubljana: Komunist.
28. Švajncer, Janez J. 1993. *Obranili smo domovino: teritorialna obramba Republike Slovenije v vojni za svobodno in samostojno Slovenijo*. Ljubljana: Viharnik.
29. Toškar, Jana. 1991. Republika Slovenija samostojna država. *Delo*, 1 (26. junij).
30. *Ustava Republike Slovenije* (URS). Ur. l. RS 33I/1991-I (23. december 1991).
31. Vrečič, Marko. 1991. Koroški radio na drugi bojni črti. *Prepih* 21 (18. julij).
32. Zakharov, Vladimir. 1998. Evolution of views on war and its social and political contents. *Collection of studies* (tematska številka War) (1): 7–25.
33. *Zakon o vojaški dolžnosti* (ZVojD). Ur. l. RS 18/1991 (5. maj 1991).
34. *Zveza veteranov vojne za Slovenijo*. Dostopno prek: <http://www.zvvs.si:82/?stran=1991&id=25> (2008).
35. Žnidaršič, Joco, ur. 1991. *Vojna za Slovenijo*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

PRILOGA A: Intervju z mag. Zlatkom Halilovičem

Kako so potekale priprave na policiji za zavarovanje državnih meja? Kdaj so se začele?

Aktivnosti policije in TO za zavarovanje državnih meja so se začele konec meseca marca, ko je Predsedstvo Republike Slovenije ustanovilo operativni štab za vodenje izrednih razmer, ki je sestavljal štiri delovne skupine. Ena izmed nalog je bila priprava ukrepov na državni meji in sicer na mejnih prehodih in zeleni meji. Šifra akcije je bila »KAMEN« in se je razdelala v dveh variantah. Načrt akcije KAMEN po I. varianti, ki je vsebovala 3. stopnje, sva za Koroško regijo na meji z R Avstrijo v strogi tajnosti pripravila in izdelala Štefan Šemrov, organizator MSNZ za Zahodnoštajersko pokrajino za TO in jaz za področje policije. Varianta II. pa je obsegala vzpostavljanje mejnih prehodov na meji s Hrvaško in varovanje celotne državne meje.

To je bil hkrati začetek priprav za izvedbo operacije preprečitve zavzetja mejnih prehodov, ki jih je načrtovala jugoslovanska armada v svojem ukazu za operativno izvedbo povelja z dogovorjenim znakom »GRANICA«.

Kako so potekale priprave na strani JLA in kakšni so bili vaši ukrepi?

»Aktivnosti JLA na stražnicah so se pričele že 1. junija 1991. Policija je spremljanje dopolnjevanja mirnodobnih enot JLA ugotavljala. To pa je hkrati narekovalo pripravo policije za zagotovitev obrambe pred morebitnim spopadom in zavzetjem mejnega prehoda Holmec s strani JLA in zatem namestitve delavcev Zvezne carinske uprave in Zveznega sekretariata za notranje zadeve za nadaljevanje del na tem prehodu po odredbi Zveznega izvršnega sveta, ki jo je izdal takratni predsednik ZIS Ante Marković. Od običajno 25 vojakov, ki so opravljali naloge zavarovanja državne meje na Holmcu, je bilo 25.6.1991 že 60 vojakov. Popolnitev je prišla iz kasarne Celje in sicer vod razvodnikov, ki so prišli na usposabljanje za opravljanje dolžnosti desetarjev pod vodstvom poročnika S. Z. iz Celja. Ta enota je prišla že 1.6.1991 na stražnico Holmec in izvajala naloge do 10.6.1991. V tem času so v območju okrog stražnice na MMP Holmec izkopali zaklonišča in maskirali posamezna položajna mesta. Dne 10.6.1991 so se vrnili v kasarno Celje in se 25.6.1991 ponovno vrnili na Holmec. Od 25.6. od 14.00 ure dalje je zaradi navedenih premikov in dopolnjevanja vojakov JLA pričelo opravljati dela na mednarodnem mejnem prehodu Holmec od 15 do 17 policistov.«

Kako se je bitka na Holmcu začela – kaj je bil povod?

»Dne 27.6. je ob 14.46 uri v bližini stražnice Holmec pristal vojaški helikopter iz katerega sta izstopila komandant čete V.P. 7464 Dravograd, D. D. in polkovnik S., komandant štaba JLA v Mariboru. Slednji je s seboj prinesel kopijo ukaza z naslovom »Metodični postopak o zatvaranju graničnog prelaza« podpisana s pečatom poveljstva V. armadnega območja in V.P. Dravograd Bukovje, brez osebnih podpisnikov tega dokumenta. Po opravljenih razgovorih z vodstvom stražnice je poročnik D. ostal na stražnici v funkciji koordinatorja celotnega poveljevanja med enoto, ki je bila določena za napad na mejni prehod, kateri je poveljeval komandir stražnice Holmec vodnik I. razreda Š. H. in enoto, ki je bila določena za obrambo stražnice, kateri je poveljeval poročnik S.. Ko so navedeni trije skupaj proučili pisno povelje, so takoj za tem prejeli po radijski zvezi ukaz za operativno izvedbo povelja z dogovorjenim znakom »GRANICA«. V ukazu je bilo navedeno, da morajo policisti na mejnem prehodu v 15 minutah po izrečenem ultimatu zapustiti območje mejnega prehoda. V primeru neupoštevanja tega ultimata se moštvo policije moralno destabilizira z dvema opozorilnima streloma iz avtomatske puške in enim opozorilnim strelom iz netrzajnega topa, z namenom vplivati na policiste in jih tako opozoriti, da gre za resen napad. Vse to naj bi tudi pogojevalo umik policistov z mejnega prehoda brez spopada. V ukazu je bilo napisano tudi, da se strelja v žive cilje samo pod pogojem, če bo to nujno potrebno. Ob 16.28 uri so si starešine stražnice Holmec ogledovale zemljišče nad mejnih prehodom, ob 16.50 uri je JLA z eno enoto zasedla položaje okrog mejnega prehoda, druga enota pa položaje okrog stražnice, kmetije Vauh, Podlap in zaselka Dolgo Brdo. Na levi strani mejnega prehoda neposredno ob državni meji z R Avstrijo pa so vojaki JLA postavili mitralješko gnezdo. Ob 17.03 so vojaki pod kmetijo Rižner postavili drugi netrzajni top. Obema posadkama je poveljeval neposredno vodnik Š. H., ki je na enem netrzajnem topu tudi neposredno bojno udeleževal. Ob 17.07 uri je prišla v bližino mejnega prehoda Holmec delegacija predstavnikov stražnice Holmec, ki je vodji oddelka 15 policistov Otokarju Praperju izdala ultimat, da morajo v 15 minutah zapustiti območje mejnega prehoda Holmec, sicer bodo uporabili strelno orožje in izvedli napad s ciljem zavzetja mejnega prehoda.«

Kako se je ta grožnja iztekla?

»Ker se enota policistov po preteku 15 minut ni umaknila s prehoda, so ob 17.46 uri vojaki izstrelili dva opozorilna strela v nadstrešnico mejnega prehoda, ob 17.47 uri pa so pričeli z rafalnimi streli iz avtomatskih pušk obstreljevati mejni prehod. S topom pa so ustrelili v hrast,

ki je stal v neposredni bližini objekta mejnega prehoda Holmec. Po topovskem strelu so vojaki JLA prenehali z obstreljevanjem.»

Kako je potekala komunikacija med miličniki?

»Komandir enote policistov na mejnem prehodu Holmec, Otokar Praper je o izdanem ultimatu in začetku obstreljevanja takoj obvestil UNZ Slovenj Gradec ter enoto teritorialne obrambe in sicer komandirja prve čete 62. koroškega odreda TO.»

Kako je TO odgovorila na napad?

»Enota TO je prišla na to območje z namenom, da postavi širšo blokado zavarovanja policistov in MMP Holmec. Ker je navedena četa zamudila z mobilizacijo, ji blokade ni uspelo postaviti, poskušali pa so to storiti okrog 18.00 ure na tak način, da so se odpravili peš po regionalni cesti v smeri MMP Holmec. Ko je to opazila enota za obrambo stražnice, ki ji je poveljeval poročnik S. Z., je prišlo med njimi do oboroženega spopada, zaradi česar se je morala enota umakniti na izhodiščni položaj. Ko je poročnik D. D. zaznal okrepitve s strani pripadnikov TO, je ukazal komandirju stražnice Sonjak, starejšemu vodniku P. M., da naj pride v pomoč z desetimi vojaki, kar je slednji tudi storil in prispel na stražnico Holmec ob 18.30 uri. To so bile tudi vse bojne aktivnosti JLA tega dne.»

Kakšna je bila vaša vloga pri bitki na Holmcu?

»Sam sem od načelnika UNZ Slovenj Gradec Zvoneta Ulceja in načelnika inšpektorata milice Mirka Kokola dobil ukaz, da sestavim enoto policistov za pomoč pri obrambi mednarodnega mejnega prehoda Holmec. Ukaz mi je bil posredovan po sporočilu Praperja, da mu je bil izdan ultimatum o zapustitvi oz. prepustitvi mejnega prehoda Holmec vojakom JLA. Takoj sem sestavil enoto 62 policistov iz aktivnega in rezervnega sestava policijskih postaj Slovenj Gradec, Ravne na Koroškem in policijskih oddelkov Mežica in Črna. S celotno bojno opremo smo se odpeljali v penzion Poljana. Polovica policistov je ostala v penzionu, polovica pa je opravljala naloge varovanja. Po zvezi mi je bilo sporočeno, da se sestanemo s poveljniki čet in vodov TO ob 20.00 uri v penzionu Poljana. Ker poveljnikov TO ob določeni uri ni bilo na sestanku, sem svojega namestnika Branka Brezovnika s policistom poslal v izvidnico, da poišče enoto TO in jih obvesti, da pridejo na Poljano. Prvo enoto je ob 21.00 uri našel pri kmetu Praperju v Mežici. Drugo enoto pa je ustavil pri Torčevi žagi, ko je prihajala iz Črne.

Komandir enote ni imel nobenih ukazov, niti sam ni vedel kam naj gredo, zato jih je Brezovnik zaprosil, da se premaknejo na Poljano. Tretja enota je bila na Poljani, vodstvo enote pa v gostilni Topler. Že prej omenjena četa, ki jo je vodil Zdravko Fajmut, je ostala na položaju pri Kraljevem križu nad MMP Holmec. Ob 21.00 uri je prišel v penzion Poljana stotnik Maks Gorenšek, ki mi je dejal, da je dobil s strani območnega štaba TO ukaz, da se zglesi na Poljani in prevzame funkcijo koordinatorja poveljevanja in usklajevanja bojnih aktivnosti enot TO. Poveljniki čet in vodov TO niso bili seznanjeni s položajnimi mesti JLA. S seboj so prinesli črno bele fotokopije specialk območja mejnega prehoda, oboroženi so bili le z lahkim pehotnim orožjem in niso imeli sredstev zvez. Zaradi konfiguracije terena, ki sem ga zelo dobro poznal, saj sem bil pred leti zaposlen kot policist na mednarodnem mejnem prehodu Holmec, sem v dogovoru s poveljnikom TO Zahodnoštajerske pokrajine mag. Viktorjem Krajncem prevzel usklajevanje aktivnosti med enotami, določenimi za obrambo MMP Holmec. Stotniku Gorenšek, nato pa Garnbretu oz. Pečniku sem prenašal vse neposredne ukaze, ki mi jih je preko UKV zveze, sporočal Viktor Krajnc.

Na uvodnem sestanku smo se s poveljniki TO dogovorili za osnovne bojne aktivnosti. Neposreden dogovor za izvedbo akcije pa je bil dogovorjen za 24.00 uro pri kmetiji Kralj, kjer je bila stacionirana prva četa 62. koroškega odreda TO. V tem času sva odšla z Brezovnikom na MMP Holmec, kjer sem policiste seznanil o naših dosedanjih aktivnostih, Praper pa mi je opisal še nekaj novih položajev vojakov JLA, ki so jih v tem času zasedli. Po vrnitvi na Poljano, sem v pomoč na mejni prehod poslal 20 policistov s štirimi terenskimi vozili in osmimi zaboji streliva za avtomatske puške in puškomitraljeze, s katerimi so bili oboroženi policisti. Tako je bilo na samem mejnem prehodu skupaj 35 policistov. Ob 24.00 uri sem se s poveljniki enot TO sestal pri Kraljevem križu. Zaradi nejasnih odločitev razporejanja sil ob izvedbi akcije in celem sklopu ostalih dejstev, ki so bila nujno potrebna za uspešno realizacijo obrambe mejnega prehoda in nevtralizacije ter zajetja pripadnikov JLA, dejstva, da sem imel popolne podatke o položajih JLA, ki so mi bili posredovani s strani Praperja, in občanov Dolgih Brd, ki so po telefonu sporočali položaje vojakov direktno na policijsko postajo Ravne, komandir Franc Serec pa me je o tem seznanjal takoj po UKV zvezi, sem prevzel koordinacijo nad celotnim poveljevanjem. Vse čas sem bil v direktni zvezi s poveljnikom zahodno štajerske pokrajine Krajncem. Od poveljujočih s strani 83. območnega štaba TO za Koroško regijo se ni vključeval v aktivnosti nihče. Po končanem dogovoru sem odredil, da dva oddelka policije ostaneta na Poljani, kjer zavarujeta službena vozila, ob morebitnem spopadu začneta preusmerjati promet in observirata morebitni prihod JLA v

pomoč vojakom na MP Holmec. Z Gorenškom sva sestavila bojne skupine in jim določila minutažo, do katere morajo zasesti položajna mesta. Skupine sva seznanila z lokacijami nasprotnika in lastnih enot ter državne meje z R Avstrijo, razporedila posamezno vrsto orožja po skupinah, dopolnila skupine TO s pripadniki policije in nekaterim dodelila tudi UKV zveze, ki jih je imela milica.«

To so bile priprave. Kako je potekalo dogajanje po sestanku?

»Prva skupina s poveljnikom PSD voda TO Edom Kotnikom, je imela nalogo, da zasede koto 529 in pod njo eliminira mitralješko gnezdo pripadnikov JLA, kar je bilo v nadaljevanju ključno za prestavitev trocevnega protiletalskega topa na levi del območja mejnega prehoda v smeri Avstrije, kjer so lahko pričeli bojno udejestvovati proti stražnici Holmec oz. proti lipi pod kmetijo Rižner, kjer so vojaki postavili dva netrzajna topa s katerima so obstreljevali MMP. Druga skupina je bila napotena v bližino kmetije Hauser, tretja na obronek gozda desno od regionalne ceste v smeri Avstrije, četrta skupina v bližino kmetije Podlap in peta nad kmetijo Rižner.

S strani poveljnika Krajnca sem dobil ukaz, da moramo položaje zasesti do 04.00 ure in napasti JLA. Sporočil sem mu, da se enote TO še zbirajo na položajnih mestih, zato to ne bo mogoče in sem mu predlagal, da se izvrši zasedba položaja do 04.30 ure. Na podlagi tega je bilo dogovorjeno, da se odpre ogenj ob 04.30 uri. Ker se tudi do 04.30 ure enote TO niso dopolnile, se je zasedba predvidenih položajnih mest precej zavlekla. Med samo postavitvijo sosednjih mest, pa je ob 04.50 uri skrajni levi ostrostrelec JA vojak Š. R., samoiniciativno sprožil strel proti enemu od pripadnikov TO, ki se je približeval položajnemu mestu, takoj za njim pa so bili sproženi trije rafali na četrto skupino TO iz vojaške zasede pri kmetiji Podlap. Enote TO in policije do 05.20 ure niso odgovarjale z orožjem. Ob tem času pa sta bila zoper izstreljena dva rafala iz avtomatskega orožja in en posamični strel na tretjo skupino. Ob 05.30 uri pa je enota JLA določena za napad na MMP, pričela streljati na policiste, ki so bili določeni za obrambo MMP. To je bil tudi povod za pričetek srditega spopada, ki se je končal ob 10.50 uri. Ob 05.39 uri je vodnik S. streljal z netrzajnim topom na mejni prehod in poškodoval carinski del mejnega prehoda. Ob 05.44 uri je bil prvi poziv z mejnega prehoda, da rabijo reševalno vozilo, s katerim je bil kasneje prepeljan rezervni policist, ki je dobil napad ledvičnih kamnov. Ob 05.45 uri se je začelo ponovno intenzivno obstreljevanje obeh vojskujočih se strani. Ob 06.04 uri je Gorenšek želel postaviti trocevni protiletalski top na

levo stran z namenom, da onesposobi netrzajne topove pri kmetiji Rižner, vendar mu tega ni uspelo zaradi položaja vojske, ki je pokrivala ta del območja. Ob 06.06 uri smo dobili sporočilo, daje en vojak mrtev, ob 06.45 uri pa da sta mrtva še dva vojaka. Takoj za tem obvestilom so posamezni vojaki s stražnice Holmec želeli pogajanja, o čemer sem obvestil poveljnika PSTO Krajnc, ki pa pogajanj ni dovolil. Ob 07.54 uri sem s strani komandirja Sereca dobil obvestilo, da prihaja iz stražnice Reht v pomoč vojakom JLA na stražnico Holmec 40 vojakov. Navedenih 40 vojakov je vodil pridodani starešina JLA albanske narodnosti iz Celja, ki se je zaradi nepoznavanja terena zgubil in z enoto zašel preko državne meje v R Avstrijo. Ko je to ugotovil, se je z enoto vrnil na stražnico Reht, sam pa sem poveljniku TO Dragu Horjak naročil, da postavi zasedo in onemogoči morebiten prihod navedenih vojakov v pomoč. Horjak je s svojo četo zasedo uspel postaviti v zelo kratkem času in s tem zagotovil, da morebiten prihod pomoči vojakov JLA na stražnico Holmec ne bi bil mogoč.

Ob 08.04 uri so vojaki JLA po prejetem obvestilu, da jim pride v pomoč še 100 vojakov iz oklepne motorizirane kolone, ki se je približevala Dravogradu (navedena kolona je prebila blokado pri Boštjanu in nadaljevala pot proti Dravogradu), pričeli s silovitim obstreljevanjem na območje mejnega prehoda in na položaje enot TO, ki so obkolile območje. Posledica tega obstreljevanja je bilo obvestilo ob 08.06 uri, da sta dva policista ranjena, ob 08.26 uri pa da sta dva ranjena policista mrtva, eden pa ranjen. Od tega časa naprej so reševalna vozila na območje mejnega prehoda Holmec vozila v kratkih časovnih zaporedjih in odvažala ranjene, tako policiste kot pripadnike JLA.

Enote TO so pri kmetiji Kralj v tem času postavile trocevni protiletalski top na levo stran in začele s vso močjo obstreljevati območje stražnice Holmec, skupina pripadnikov TO z ročnimi minometalci pa je pričela obstreljevati stražnico Holmec. Ob 09.55 uri je bil zadet objekt mejnega prehoda z netrzajnim topom, ki je zagorel, tako, da so se morali policisti, ki so bili v zgornjih prostorih objekta, umakniti v klet objekta. Ob 10.11 uri je policist Štaher po UKV zvezi sporočil, da je ogroženost v objektu zaradi razširitve požara takšna, da morajo policisti zapustiti objekt in če to lahko storijo takoj. Odgovoril sem mu, da naj počakajo nekaj minut, da odpremo koncentrični ogenj z vseh položajnih mest. Izdal sem povelje za koncentrični ogenj z vsega razpoložljivega orožja ob 10.15 uri in policistom z območja MMP Holmec sporočil, da se lahko umaknejo proti železniškemu viaduktu za mejnih prehodom.

Umik policistov je uspel. Ob 10.50 uri pa so se končali spopadi s pripadniki JLA, ko se je predala glavnina z vodnikom Šabičem na čelu. Nekaj vojakov se je zateklo v kleti bližnjih kmetij kjer so čakali na predajo, 10 vojakov skupaj s poročnikoma S. Z. in D. D. pa je uspelo pobegniti iz obroča v smeri karavle Sonjak, kjer so se vojaki ob 16.00 uri predali pripadnikom TO, poročnika pa sta se predala naslednjega dne na karavli Strojna, kamor sta se zatekla. Ugotovili smo, da del vojakov orožja med spopadom sploh ni uporabljalo in da so se želeli predati enotam policije in TO že dne 27.6.1991 zvečer, kar sta jim z grožnjami preprečila zlasti poročnik S. Z. in vodnik Š. H. Zaradi govoric, da sta poročnika S.Z. in D. D. tudi streljala vojake, ki so se želeli predati, smo to posebej preverjali in ugotovili, da za to ni nobenih dokazov, saj nobena od ran mrtvih in poškodovanih vojakov ni bila prizadejana od zadaj. Prav tako tega ob podrobnem zbiranju podatkov od ujetih vojakov ni potrdil nihče od njih. Vsi vojaki in oficirji so bili kot vojni ujetniki prepeljani v zbirne centre. Ker pri spopadu ni bilo zaslediti prekoračitev veljavnih pravil oboroženega spopada med dvema vojskujočima se stranema po mednarodnem pravu zoper nikogar ni bila podana kazenska ovadba.«

Koliko je bilo smrtnih žrtev in ranjencev?

»Med spopadom je umrlo pet oseb, devet oseb je bilo huje telesno poškodovanih, pet oseb pa je bilo lažje telesno poškodovanih.«

Kakšen je bil po vašem mnenju prispevek policije in TO k ubranitvi mejnega prehoda Holmec?

»Posebej bi rad opozoril, da se policija kljub grožnjam in začetnemu napadu na objekt mejnega prehoda ni umaknila, tega niso storili niti takrat, ko je objekt že močno gorel, odločno so se uprli z orožjem v roki in dosegli, da je ta prehod ostal v rokah slovenskih policistov. S tem pa je bil tudi v celoti realiziran ukaz predsedstva R Slovenije, ki nam je nalagal dolžnost, da mejne prehode ne smemo predat JLA.

Pripadniki teritorialne obrambe in policije smo na tem bojišču dokazali, da smo sestavni del obrambnih sil slovenskega naroda. S svojim profesionalnim pristopom in dobro vzpostavljenim sistemom delovanja sredstva zvez, ki se je pokazal kot ključni faktor poveljevanja, organiziranja, udejstvovanja in zavzetja stražnice Holmec pa smo dosegli, da smo izbojevali prvo bitko v spopadu s pripadniki JLA, kar je bistveno vplivalo na nadaljnje odločitve operativnega štaba Predsedstva R Slovenije za obrambo suverenosti in neodvisnosti

R Slovenije. V spopadu na Holmcu je sodelovalo do celotne dopolnjenosti vseh enot 346 pripadnikov milice in teritorialne obrambe.«